

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

להרבות בברכות כדי לכבד נדיבי עם

ובתשובת רב האי גאון (שערי תשובה סימן קטו) כתב שלא עוד אלא שגם חייב מלקות, וזה לשונו: 'מי שמברך ביום בורא פרי הגפן ומקדש השבת, הוא דרך שטות ובורות, ולא נפקי די חובתייהו, ולא עוד אלא שחייבין מלקות בשביל לא תשא שמברכין ברכה שאינה צריכה, וגם מפסיקין בין ברכה לשתיה'.

והגם שדעת רוב הראשונים שאיסור ברכה שאינה צריכה מדרבנן, גם לשיטתם הוא איסור חמור ביותר, שלכך הוסמך על האיסור החמור מעשרת הדיברות: 'לא תשא את שם ה' אליך לשווא' (שמות כ. ז). ועוד העירו האחרונים לתשובת הרמב"ם במקום אחר (פאר הדור סי' כו) שנראה שהוא איסור דרבנן.

גרם ברכה שאינה צריכה

גם באופן שלא בירך ברכה שאינה צריכה, וכגון שלא חזר על אחת מכל הברכות שלא לצורך אלא רק גרם לברכה שאינה צריכה, כגון שהיה יכול לצאת ידי חובתו בברכה אחת, ושם בינתים ונתחייב בברכה אחרת, גם ככהאי גוונא אע"פ שעת נאמרת הברכה בחיוב גמור, מ"מ אם עצם מה שנוקט לאומרה הוא שלא לצורך, אסור. אמנם לכאורה איסור זה כלולי עלמא רק מדרבנן.

ושינוי במשנה (יומא סח): שהכהן הגדול היה קורא ביום הכפורים בספר תורה בפרשת אחרי מות, וגולל את ספר התורה ומניחה בחיקו, ואחר כך קורא פרשת ובעשור לחדש בעל פה, שאם היה מביא ספר תורה הרי היה מתחייב שוב בברכת התורה כדין מי שקורא בשני ספרים, ונמצא שגורם לברכה שאינה צריכה, אבל כשקורא בעל פה נפטר בברכה הראשונה.

וכתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' נט) דבר חידוש: שלא אסרו לגרום ברכה שאינה צריכה אלא בברכת הכהן הגדול על התורה בלבד, שבה גם הברכה הראשונה שביקר על פרשת אחרי מות מצד עצמה אינה צריכה, שכבר נפטר בברכתו על התורה שחרית, ולא תיקנו לברך על קריאת התורה בצבור אלא משום כבוד צבור, ובוזה לברך שוב ברכה אחרת

המשך בעמ' ג'

בהמשך לשאלה שהובאה כאן בשבוע הקודם, כפי שנתבאר בדבר האגודה שעורכת בריתות מילה למבוגרים שמנהגה לרכו את כל הבריתות ליום שיש, ובליל שבת קודש עורכים סעודת שבת גדול ומפוארת ששולבה עם סעודת הברית, ובה הם מוכרים לנדיבי עם את הזכות לברך את ברכות הגפן וברכת אשר קידש ידיד על כל ברית וברית בפני עצמה, כדי לזכות אותם ליטול חלק במצוה הגדולה של כריתת הברית בין הקב"ה לבני ישראל והקמתה ליטול חלק בה. ונשאלנו על ידי האם הדבר נכון שרשאים לברך על ברית בפני עצמה בתוך הסעודה בליל שבת. וכבר הבאנו לעיל שלכתחילה אמנם אין להרחיק את ברכת אשר קידש ידיד מהמילה בעצמה, כמבואר בפוסקים שאפילו שהיה בשתיקה בלי שיחה אינה ראויה, והנכון הוא להסמך לגמרי את הברכה למילה. אמנם בנידון שלהם יש מקום להקל בדבר, ועכ"פ בדיעבד שעושים הסעודה בליל שבת, בוודאי יש להם לברך הברכות, רק שהעלינו כי לכאורה עתה אין מקום לברך ברכות אלו על כל נימול בפני עצמו, כי אם לברך פעם אחת ברכת הגפן ואשר קידש ידיד על כל הנימולים יחד, כי אף למנהגנו שכאשר יש כמה בריתות אומרים הברכות בפני עצמן לכל ברית וברית, זהו דוקא כאשר כל ברית נעשית בפני עצמה ומסמיכים לה את ברכותיה. ועתה באו נפשים בשאלתם, האם יש במנהגם משום חשש של ברכה שאינה צריכה, ועל כן אמרנו נברר הדבר בעו"ה לאשורו.

תשובה:

ברכה שאינה צריכה וחומרתה

איתא בגמרא (ברכות לג.) 'כל המברך ברכה שאינה צריכה, עובר משום לא תשא'. וברמב"ם (ברכות פ"א הל' טו) הוסיף: 'הרי הוא כנשבע לשוא', וכן פסק בשו"ע (או"ח סי' רטו סעיף ד). ומזה למדו המגן אברהם (שם סק"ו) ורע"א (שו"ת מקא סי' כה) שאיסור ברכה שאינה צריכה הוא מדאורייתא. וכן מפורש בשו"ת הרמב"ם (פאר הדור סימן קה) ועוד כתב הרמב"ם (שבויעות פ"ב הל' ט"ז) שהשומע אדם מברך שלא לצורך 'הרי זה חייב לנדונו, ואם לא נדוה הוא בעצמו יאה בנדוי'.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

תפילה מול בגד עם תמונה

הגעתי למירון ועמדתי לתפילת שמונה עשרה מאחורי אדם שלבש חולצה שעל גבה מצוירים ציורים שונים. האם מותר להתפלל כנגד ציורים אלו, או שמא יש לעבור למקום אחר כדי שלא לעמוד כנגד צורה מצוירת?

ת. לכתחילה לא יתפלל מול החולצה עם הציורים, משום שעלולים להשיח דעתו מכונת התפילה¹. ואם אינו יכול באופן אחר, יעצום עיניו ויתפלל².

1 הרמב"ם כתב בתשובה (מהדורות פריימן סי' ט) לגבי בגדי המצוריים: אפילו אם אינם בולטים, לא נכון להתפלל כנגדם, ואמרו רגלים להעצים עיניו כשיקרה לנו להתפלל מול כותל או בגד מצויר. וכן פסקו הטור והשולחן ערוך (סי' צ"ג ס"ג). ופירוש המשנה ברורה (דק"ק) דהיינו טעמא מדיון זה שרק כאשר יש ציורים לא יאה מבית ציורים ולא יכוון בתפילתו. ע"ש. ובלקט הקמח החדש אבל מדיון התלמוד אין איסור בעיני פתוחות בתפילה, רק שיהיו עיניו למטה כלפי הארץ. אך כתב כי לפי מה שכתבו האחרונים בשם הוזהר (פרשת ואתחנן דף ט) דצריך להעצים עיניו בשעת תפילה, נראה שהוזהר הקדוש חולק בזה על תלמודא דידן ע"ש. ובחיי אדם (כלל כב דין א) משמע דעיקר התפילה אף לפי תפוחות בתפילה, שמשכחל בעיניו תפוחות בשאר דברים, אבל אם עיניו למטה כלפי ארץ ואין מכוון להתפלל בל"א, לכו"ע שרי למיני כלל. וסיים: 'ומכל מקום לכתחילה נכון להחמיר לעצום עיניו כדי שלא יסתכל בדבר אחר'.

ברכה על הרי האלפים

נסעתי לשווייץ וכבר מבעד לחלונות המטוס ראיתי את הרי האלפים המתנשאים לגובה מכוסים במעטה שלג לבן. האם צריך לברך ברכה כדין הרואה הרים משמברך 'עושה מעשה בראשית'?

ת. הרואה הרים וגבעות ומדברות מברך 'ברוך אתה ה' אמ"ה עושה מעשה בראשית', ולא יברך כי אם על הרים וגבעות המשוונים שניכרת בהם גבורת הבורא³. על הרי האלפים אפשר לברך אם לא ראה אותם שלושים יום ויברך בשעה שמתפעל מהם⁴. ויש שכתבו שלא נהגו לברך בשם ומלכות⁵.

ובמשנ"ב (סי' צ"ג סק"ב) הביא בשם המגן אברהם (שם סק"ב) שהא"י הקדוש היה מתפלל מתוך הסיסוד כדי שיכונן מאד. ובספר הכוונות כתב שרק פסוקי דמורה וברכות ק"ש היה אומר מתוך הסיסוד, ושמונה עשרה היה מתפלל בעיניו עצמות. כך גם בחזרות הש"י היה עוצם עיניו ומתכוון לתפילת שליח הציבור. ובכך החיים (סי' צ"ג סק"ק) הביא לשון הוזה"ק (שם) את חזו מאן דקאים בצלות בעי' לכוונא רגלו, ואוקמה. ובעי' לחפאי רישיה. מאן כמאן דקאים קמי מלכא. ובעי' למכסייה עיניו בגין דלא יסתכל בשכינתא. ובספרא דרב המנוא סבא אמר: מאן דפקע עיניו בשעתא בצלותא בשעתא דהיה עיניו בארעא, אקדים עליה מלאך המות. וכד תיפוק נפשיה לא יסתכל בנהירו דשכינתא ולא ימות בנשיקה. מאן דמולול בשכינתא מתולול הוא בההוא שעתא דאצטרך ביה. הוא הוא דכתיב (שמואל ב' י) 'כי מבכדי אנכד ובחי יקלו', האי מאן דאסתכל בשכינתא בשעתא דהיה עיניו ב'פירוש הדברים, מי שפוקה את עיניו בשעת התפילה, בשעה שתצא נפשו מן העולם מקדים לבא אליו מלאך המות. ואינו זוכה לראות בשכינה בשעת פטירתו, שהרי הוא מולול בשכינה שמתסכל בה תמיד בשעת התפילה. ועליו נאמר, כי מבכדי, מי שמכבד את השכינה, אכבד, אותו השם יתברך יכבד בשעת מותו שיזכה לראות בשכינה,

שהרי נאמר כי לא יראנו האדם וחי, בחייו אין הוא רואה, אבל רואה הוא בשעת מותו, ובזו, מי שמכבד את השכינה בשעת התפילה, שעיניו מוטטות ורואות מה שלפניו, יקלו, הוא גם כן יתבזה בשעת פטירתו].
3 בשלחן ערוך (או"ח סי' רכ"ח ס"ג) ולא על כל הרים וגבעות מברך אלא דוקא על הרים וגבעות המשוונים וניכרת גבורת הבורא בהם. ובערוך השלחן כתב (סי' א) תנן בריש פרק קאנוע"ק והרי אררט וכדומה, ונהרות גם כן שיהיו ועל הנהרות ועל המדברות אומר 'ברוך עושה מעשה בראשית'. ובי' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר 'ברוך עושה את הים הגדול'. והדבר פשוט דבעיני הרים וגבעות משוונים בגובהם, כמו הרי אלף והרי פיראנא, והר קאנוע"ק והרי אררט וכדומה, ונהרות גם כן שיהיו גדולות שיש להם שם בעולם, ולא נהרות קטנות שאין להם שם בעולם. ובחיי אדם (ליל טו ס"ג) כתב דהיינו הרים הגבוהים המפורסמים בעולם מחמת גובהם. וכל"כ חייבים לשלחן ערוך (שם ס"א). ובשולחן הסוהר (סי' רכ"ח) כתב דכן יש לברך על ההרים המקיפים את מדינת אונגאריה. ובשולחן אור לציון (ח"ב פרק טו אות כ) כתב כי יש לברך הרי האלפים, ובארץ ישראל אפשר לברך על הר החרמון בלבד.
4 בברכה זו מבואר בפוסקים כי הברכה היא כאשר יש

מים שנקו סביב המקר בשבת

ראובן קם בבוקר וגילה להפתעתו כי סביב המקר בביתו נקו מים רבים. לאחר בדיקה לא מצא כל סימן לנזילה חיצונית, והבין שמדובר כנראה בתקלה פנימית, כגון הפשיה של קרח עם סתימה בניקוז. כעת הוא שואל האם מותר לגרוף לכלי המים לכלי ולפנותם מן הבית, או שיש לחשוש לאיסור כלשהו (כגון מוקצה או גזל), וממילא אסור לטלטל את המים ולשפכם?

ת. המים הינם 'מוקצה' ואסורים בטלטול, על כן אסור להביא כלי כדי לקבלם, משום שהם מוקצה. אולם אם המים במטבח מפריעים או שהם עלולים להזיק, מותר לו לגרוף אותם גם לתוך כלי מדין 'גרף של רע'.

המשך בעמ' ב'

התפעלות מהמראה בו ניכרת גבורת הבורא, ובזמני שירותים תמונות פחות מתפעלים, אך מכל מקום יש התפעלות כאשר רואים את ההרים הגבוהים במציאות יותר מאשר בתמונה. וראה בספר אורחות רבינו (ח"א עמ' צח) שהביא שבעל הקהילות יעקב¹ כאשר ראה בפנים הראשונה את ההרים שסביבות ירושלים, כך בשם מלכות, מחמת שבזמן הברייתם היו הרים אלו משונים וגבוהים הרבה במיוחד בנטיעה בקסטל. ולאחר כמה חודשים שאל את החזו"א אם צריך לברך שוב מחמת שכבר אין לו התפעלות מהם, והשיב החזו"א שאם כבר לא עושים עליו רושם לא יברך, והיינו שבברכת ההרים קבעו חז"ל שמברך רק אם הם משונים בעיני הבריות ומתפעלים מהם.
5 בכך החיים (סי' ר"ח ס"א) כתב שמנהג העולם לברך על כל הנזכר כדין ברכת הזיקים ובסימן שלאחריו כדין ברכת ימים נהרות הרים וגבעות, בלא שם ומלכות.
6 דין זה נאמר בבתי בימינו שאין חשש של אשווי גומות. והנה יש חילוק בין מי גשמים שאינם בגדר גזל, לבין מי מגן שהם בגדר גזל. לפי תיאור המציאות, נראה שמי המקר דומים למי מגן, וכתבו הפוסקים שמי מגן הם מוקצה (ממח שלמה ח"ב סי' ה), שבת הלוי ח"א סי' ד). וראה בספר מאור השבת (סי' טו הערה כב) במכתב

שדה חיטה בתוך שטח העירוב

בני קהילתנו מבקשים לשהות בשבת במושב סמוך לבית שמש. לאחר בדיקת גבולות העירוב במושב, התברר כי בתחומי ההיקף מצויה חלקה זרועה חיטים ששטחה כ־1500 מ"ר. נשאלת השאלה: האם הימצאות שדה זרוע בהיקף כזה פוסלת את העירוב, ואם כן - האם יש דרך הלכתית לתקן את ההיקף באופן שיתאפשר טלטול בשבת כדין?

ת. הטלטול בשטח הזרוע אסור⁷, ולפיכך הוא אוסר את כל המושב בטלטול⁸. לכן לכתחילה יש לתקן את העירוב כדי שיקיף רק את שטח המושב ולא את השדה, או להקיף את השטח הזרוע במחיצות⁹. בשעת הדחק יש לסמוך על השיטות המקילות ששדה זרעים אינו אוסר עירוב של עיר¹⁰.

הפרשת חלה לאחר הדלקת נרות

בערב שבת הכנתי בצק ואפיתי חלות. אחרי הדלקת נרות שבת נזכרתי ששכחתי להפריש חלה מהעיסה. האם מותר לי להפריש חלה כעת?

ת. אשה שהדליקה נרות וקבלה שבת בהדלקתה, אם יש אדם אחר תבקש ממנו להפריש חלה. אם אין אחר שיכול להפריש חלה, כל עוד שהוא עדיין יום, מותר לה להפריש חלה. אך כל זה דוקא כשהציבור עדיין לא קיבלו שבת, אבל אם הציבור קיבלו שבת אסור לה להפריש חלה.¹¹

תמונה למזכרת עם פוליטיקאי גוי

אלישבע ושרה-לאה הן תלמידות סמינר

מהגרש"ו אויערבאך שאינו דומה לגשם שאינו מוקצה 'דמא בעיבא מיבלע בליע', משא"כ מי מזגן הם דבר חדש לגמרי שלא היה בעולם. ולהניח כלי בשבת תחת מקום הגזילה, יש לאסור משום 'ביטול כלי מהיכנו', כיון שמים אלו מוקצים.

7 שדה ורע ידנה כרמלית כמבואר בש"ע (ארח"ס סי' סה) וזין לטלטל בה אם אינה מופקת מחצות. כאשר היא מופקת מחצות מותר מהתורה לטלטל בכולה כיון שדינה כרשות היחיד. אולם מכיון שההיקף שבה לא עשה לצורך דירת אדם לטלטל לצורך שמירת מה שבתוכה, נאמר חכמים לצורך כאלה בתוכה אם שטח הרמלית גדול מבית סאתים (כ-1100 מ"ר לשיטת הגר"ח נאה) שכיין שהוא גדול כל כך חששו חכמים שיבואו לטעות ולהחליפין ברשות הריבם.

[illegible]

9 כן כתב במבנה ברורה (ס"ק 25) שאפשר להקיא את השטח הזרוע במחיצות, ואז אין מניעה לסטלט בכל שטח העיר כיון שהוא אינו פרוץ לרכמלית, וראה בחזון איש (סי קיב ס"ק 20) שכתב שאפשר גם להעביר קו של עירוב באמצע המקום הזרוע כדי לחלקו לחלקים הפחותים מבית אטאיים.

10 ביבואר הלכה (י"ה אב) הביא משר"ת דבר שמואל (א"ח סי' רנט) שמצדד להקל בעיר המוקפת חומה, שאין הורעים שבתוך העיר מבטלים את ההיקף לדירה של החומה. שכל מה שאמרו שחצר הפתוחה לכרמלית נאסרת בטלול הוא רק בחצר וכרמלית, אבל בעיר המוקפת יחיד, שהחצר מתבטלת לכרמלית, אבל בעיר המוקפת

הוא מקום המוקד ליריד של קבוצת הריק כן הוא צורת ירידתם של הריק שיש שם מבוטא וסחיתו יריק. וכתב הביאור הלכה שההכנס (פרט, סי. והעיקר) (רומקעס' סי. טח) כתבו כדבריו. וראו הפסקה שחשובות (מה עורה סי. טח) שבה מובא פוסקים שכתבו להקל בשיטת הריק שמואל. ובחזון איש (סי. טח) כתב להקל במבשרים יריקם חזר מעט מעט שכינן שיש פרוצים במלאות למבוי אינם נחשבים כרשות לעצמם. וישום בן העיר במבוי הריק אינם כאלו משתמשים בהם. כך אהא באורחות רבנו (ח' עמ' גר) שהחזון' הורה להקל בציור הפתח את כל שדות השטח היה סמוכים לבני ברק.

11 בשו"ע (או"ח סי' רסא ס"ד) כתב שאחר עניית ברכו אף על פי שהוא עדיין יום, אין מערבין ואין סומנין משום

חשוב בארצות הברית. ביום מן הימים הן הזדמנו לעיר וושינגטון, ובשעת צהריים נכנסו לחנות פיצה כשרה וישבו לאכול. לפתע הבחינה שרה-לאה כי אשה מוכרת יושבת גם כן וסועדת בפצציה. היא ניגשה לראות מקרוב, ואכן התברר לה שצדקה: הגברת הזקנה היא לא פחות ולא יותר יו"ר בית הנבחרים לשעבר. אלישבע התלהבה למהציעה ששתיהן תצטלמנה עם הגברת הגויה למזכרת. הן ניגשו לבקש את רשותה, וידועת שגם היא תתלהב מתשומות הלב, המעידה על פרסומה הרב. לפתע שאלה אלישבע: האם מעשה זה נחשב כנתינה לגויה זו? האם הדבר אסור משום 'לא תחנם'?

ת. אסור מהתורה לתת חן לעכו"ם¹². אמנם במקום שעושה כן לתועלת עצמו יש שכתבו שאין בכך איסור מהתורה¹³. ומכל מקום ודאי שאין זו הנהגה ראויה, כיוון שכל ההנאה נובעת מהחן והחשיבות שיש לעכו"ם, ואת סוג השיח הזה אסרה התורה¹⁴.

הפרשת חלה בברכה מעיסה שנתמעטה משיעור החייב בהפרשה

בערב שבת הכנתי בצק בשיעור הפרשת חלה. בני הקטן ביקש ממני חתיכת בצק 'כדי להכין חלות לשבת', ונתתי לו. הוא שיחק בחתיכה ובינתיים העמדתי את הבצק להתפחה. לאחר ההתפחה רציתי להפריש חלה בברכה, אך לפתע קלטתי שנתתי לכן שלי חתיכת בצק גדולה וכנראה כעת הבצק כבר אינו בשיעור המחויב בהפרשה בברכה. האם אני יכולה להפריש בברכה כיון שבזמן הלישה היה בבצק שיעור המחויב בהפרשה בברכה?

שכבר קבלו שבת עליהם. וכתב במשנה ברורה (סי' כ) שאפילו דברים שמוחרז לעשותם בבין השמשות (וכן כל שבות שהם לצורך מצוה אלוהית, והטעם, שיונין שקבל עליה שבת פשוט הרי זו תמורת יום המצוי עמיית לאכול ביום בין השמשות בלב קבלה. לזוהר לפי זה כינן ששאה המדליקה נרות מוקבלת על עצמה שבת בהדלקה זו, כמבואר ברמ"א (רא"ח סי' רס"ג) וז"ל: "היה חל להפריש חלה. אמנם הקשו האורחונים שבסימן ס"ב (סי' ס"ב) כתב הרשב"י וז"ל 'אחד עשר' צדירות ואחד שותף במזאת משיעור אותם בין השמשות. ואילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת, ויש אוסרים אם קיבל עליו תוספת שבת, היה שותף בישור' מחלוקת האם מותר לערב ערובי חצרות ואין קבלת שבת, ודעתה לא נזכר שמוחרז ערובי אפילו אחר קבלת שבת [אמנם דעת הר"ר (הר"ר במשנה ברורה סי' ס"ב) שזהו בגדול רובם, אוסרים שבת וז"ל ויבשר הרב (סי' רס"א ס"א) כתבו לתרץ שאם קיבל על עצמו שבת בסתם, הרי הוא אסור בכל המלאכות ומבואר בס' רס"א. אך, ש"ס צ"ל לא איירי השו"ע שקיבל עליו שבת מן האם קבל קבל עליו קדושת תוספת שבת, ולכן כתב שזהו שמוחרז לעשות כל המלאכות המתותרות בבין השמשות. ולפי זה כיון שפסק הרמ"א (רא"ח סי' רס"ג) שיהא המדליקה נרות שבת מוקבלת עליה שבת בהדלקתה, אין פשוט שאסור לה להפריש חלה אחר

ההדלקה. אמנם האליה רבה (ס' ראס קט'ה) והפרי מגדים (ס' ראס א"ה ס' ב') והמוחקיר ברכה (ס' ראס אות ה') כתבו לתוך שבטני, שצו אייר השוע' ביחד שיקבל על עצמו שבת, שבוה סובר השוע' שהוא מותר בעשיית המלאכות המותרות ביין השמשות, ובסימן ראס איירי השוע' בציבור קיבלו עליהם שבת, שאסורים מד' בכל המלאכות. והנה מדברי המשנה ברורה (ס' ראס א"ה ס' ב') מנאר שמותר להפריש חלב ביין השמשות (שקדוה לאכילתו שרם וזהו ה' וזהו ה') שיקבל על עצמו ויזכר

[illegible]

ברורה (פ' יס"ט ס"ק דה) שבמקום הצורך יש לסמוך על המקילים, הרי גם ענייני עשיית איסורי שבת אחר הדרכת הנהגה יש לסמוך על המקילים, שהדרכת נהגה דינה כיחיד שקיבל על עצמו שבת ולא כציבור. ועיין במיזרז"ל הלכה (פ' יס"ט ס"ק א) (מקריבין) שהקב"ה חס"ו (נא"ח) ס"ק (ק"פ) כמות להחית תורה שופור ציבורי שלא שמעו תקיעת שופר ב"ה שחל עבר שבת אחר שכבר קיבלו עליהם שבת, משום דאדעתא דהכי אלא קיבלו על עצמם שבת, והוה קבלתה בטעות. וכבת שכן אלא דעת הדרך החיים להחית כל שבת לצורך מצוה אפילו אחר קבלת שבת על ציבור, ומקסתה מציור הלכה שם שבצירוף עוד צודדים (שם) להקל כשיטתם. וראה ה"ה שולח מנחת (שם) שבתת אשה אשה ששכחה והשליט נרות קודש שהפרישה חלק, אלא זה קבלת שבת בטעות, כיון אלא היתה וזכרת שלא לקבלתה חלק אלא בזה, חרמלם על גיטתם, וזכר

הפרישה חלה לא היתה מקבילת ענין עצמה של והסכימו בענין שבו"ת רצו רצוי (א"ס). וכל הנהלה בש"ת באר משה (א"ס) והנהיג עניני מלאכות ומתוות באר השטות לשה להנהיג נרות. שבתים ברת הכלכה (פרק מה העיר ק"א) בשם הגר"ש איועירבאן (מכתובי דודאי) אמוט שבגש מחאר שפירשי, וכמו שכתבו ש"ת"ו (א"ח"ס יתעסק"א) במארז אברהם (ש"ס"ק"א) עניני נרות חנוכה, אלא אין מי שפירשי, יכילה להפריש בעצמה.

12 במארז (ע"כ) לא תחנל לא תתן להם חיייה בקרקע, דבר אלא לא תחנל לא תתן להם תרן וכו'. וכל דור לאנא רמב"ם (ע"כ וקחות הגויים פ"ה) ובשול"י (ע"כ י"ד) א"ס (י"ד).

(י"ד). והנה משהו לשון הרמ"ם (ש"ס) והנהיגן (מזה ש"ס) נראה שנתת להם לעניניהם אלא ככלל איסור חתורה (כל) לא תחנל. אר בש"ת הרד"כ (פ"ה) (י"ד) (י"ד) פריטי שיעקיק המזהר אלא לארעם על הגויים, וכל פריטי הדינים המבארים במארז [נתנית מניה קדושה], נתנית ממה, ונתנית על נש"ת הלא איסורים מדרבנן, שהסמיכו מחנל על הפקוק

13 לגבי האיסור לתת מתנה לגוי, מבואר בתוספות (ע"פ הר"ם) שאין האיסור אלא בזמן שאנו מצויים אצל היה שבו או שהיה עובד במקום למקור, אבל אם היה שבו או אהוב הרי זה מותר, שאינו אלא כמבורר לו. וכן באר הרשב"א (סימן לח' דה' ה) במעשה ברבי אליעזר (סימן לח) ששחרר את עבדו כדי לצרפו למצוה, שמאחר שישעיהן קלוטוב עצמו אינו בזה איסור לא אלא תחתיו: וכן פסק השו"ע (ד"ה ע"א) על מה האיסור הזה וכן ביניהם שאינו מצוי. ומה שכתב (סימן ק"פ) "שבאר שישאר יחסי" הרי זה כמכירה, והיינו, שבשאר קצתם יחסי שנכנתו וקברה ע"ה וגוי, או כל מתנה היה וכל מתנה שסחר בשבירה ואין לראות בה למנת חנם, ולכן קצת בכלל האיסור. והנה לענין לספר בשבחן של ענינים' אלא כתב השו"ע (שם סי' שד) קר רגוי שאינו מצוי, ומשמע שאין בגוי האיסור. וסו"ר באר שיש"ת בצל החמקה (ה"א סי' מ) שבאר שישאר בתנית מתנה הותר לתת לו (ה"א סי' כיוו) שאין כמתנה אלא כמכירה וכו'.

מתקין מזגנים שהשאיר מברגה

לפני כשנה השאיר אצלי מתקין מזגנים מברגה חשמלית. מאז כבר טלפנתי אליו כמה פעמים והוא אמר שיבוא לקחת. מאחר ואין לי מקום פנוי בבית לאחסן את המברגה, נפשי בשאלתי האם באפשרותי להודיע לו שאני מניח את המכשיר בחדר מדרגות ומסיר כל אחריות ממנה?

ת. אפשר להודיע לבעל המברגה, כי אם לא יבוא לקחתה הרי הוא מעמיד אותה בחדר המדרגות, ואם לאחר מכן המברגה תיעלם, אין היא באחריותו¹⁷.

השבת אבידה בלי סימנים באופן שנראה חשש רחוק למשקר וגנב

שמשון יצא מבית הכנסת לאחר תפילת שחרית, נחפז לרכבו, כמעשה 'מלומדה' הושיט ידו לכיסו לפתוח את דלתות הרכב עם השלט, אך אז גילה כי צרור המפתחות אינו בכיסו. לאחר כעשרים דקות של חיפושים בבית הכנסת, מצא פתק מונח על השמשה הקדמית: "לנהג הרכב היקר, אנא צור קשר במספר טלפון ...", התקשר ונפגש עם המוצא, ממסר סיימני צרור המפתחות וקיבל אותו בתודה ובזרחה. אולם הוא לא יכול היה להתאפק ושאל את המוצא: לא יכולת

שכתה ה'לו'. אבל לענין קשר שבשכ העובד'ם וחת
להם חן ירהו ה' איסור כל המעשה הנהוה יש
לעבור עליו כשכ בצע כסף או כותב הנהו. ונפרט
שבטעם איסור לתת חן לגוי כתבו הרמב"ם (ע"ז וחוהק)
היה"פ סי' ד'ה' והחזקין (למעלה מזה) שהוא מפרסו גורם
לדברק עם ארצו ממשעיו הרעים, ואין קוין חן
ההיתר שעותק חן לעצמו צמא. חן היאם ש
שמדברי הפלפול אריתא (ע"ז פ"א סי' טק"ד) נראה
שהבין שלדעת הרא"ש (שם) אין איסור בביתת חן לגוי
כשעותק חן בעצמו. וכן שמואל י"ט סי' טבר"ב
הפלפול אריתא. אולם ראה בחזקא א"ש (שביעית ס'
קס"ד, י"ד ס' סה' קס"ד) שכתב להתייר לתת חן לגוי לטובת
עצמו, עפ"י שיעקב אריתא הגורב הנהיגה חניפה
הגוי, ולשעותק חן לתועלת עצמו אין כאן גורב חניפה
לגוי.

14 ברמס"ג (ה'תקפ"ה) וזאת היום"ם" (ד"ר) כתב ח"י אבן יוסף אפרס
 שפסח, פשוט, ונאמר לו כמה נאמר לו חסד וכו' וכו' וכו' וכו'
 בצורתו, ונאמר כיספר בשבט מעשי ו אשיב
 דר מדברים, ונאמר לה תחננה לו ירה להם חסד
 עיניו, פשוט שורם הרלבק עמו ואלה מעשי
 הור"ם, והרי עיקר האיסור הוא הקרבה לגוי מן
 שעל ידי זה יבוא ללמוד ממעשי, וראה בחינוך (מצה)
 שכתב ענין המצוה שגורחם מחמתה וכו' וכו'
 יעלה על פניו שיהיה מן עוש עובד עבודה וזה דבר
 תועלת, וזה היה מעלה קצת עינינו בענין אור.
 שכתב שם שאף שאין כל בלאו זה עונש מלוקט, כמאמק
 העובר על זה עונש דבר דמאז, זה הוא סיבה לחקקה
 מרובה שאין לה תשלומין, יד: בדברים יד: לפעמים
 בחדרין כגון השומעין, כד ידוע דעת רבינו ז"ל, וכן חסד
 בספר מצות המלך (מצה ח"ה) אכאש"י יעלה על שפת
 לשון קו עכ"ר, וזה הוא משך אחרים, או הוא או
 יבא בשעור אביו משכבם וכו' הלחצר בעל, ואולי
 ללמוד ממעשיהם חסד, ובודאי באופן חסד כזה
 יגישו גישת אור כד ירחיקם לו ולהתניין לו שזה
 הכלל חומר האיסור.

[illegible]

ברורה (פ' יס"ט ס"ק דה) שבמקום הצורך יש לסמוך על המקילים, הרי גם ענייני עשיית איסורי שבת אחר הדרכת הנהגה יש לסמוך על המקילים, שהדרכת נהגה דינה כיחיד שקיבל על עצמו שבת ולא כציבור. ועיין במיזרז"ל הלכה (פ' יס"ט ס"ק א) (מקריבין) שהקב"ה חס"ו (נא"ח) ס"ק (ק"פ) כמות להחית תורה שופור ציבורי שלא שמעו תקיעת שופר ב"ה שחל עבר שבת אחר שכבר קיבלו עליהם שבת, משום דאדעתא דהכי אלא קיבלו על עצמם שבת, והוה קבלתה בטעות. וכבת שכן אלא דעת הדרך החיים להחית כל שבת לצורך מצוה אפילו אחר קבלת שבת על ציבור, ומקסתה מציור הלכה שם שבצירוף עוד צודדים (שם) להקל כשיטתם. וראה ה"ה שולח מנחת (שם) שבתת אשה אשה ששכחה והשליט נרות קודש שהפרישה חלק, אלא זה קבלת שבת בטעות, כיון אלא היתה וזכרת שלא לקבלתה חלק אלא בזה, חרמלם על גיטתם, וזכר

הפרישה חלה לא היתה מקבילת ענין עצמה של והסכימו בענין שבו"ת רצו רצוי (א"ס). וכל הנהלה בש"ת באר משה (א"ס) והנהיג עניני מלאכות ומתוות באר השטות לשה להנהיג נרות. שבתים ברת הכלכה (פרק מה העיר ק"א) בשם הגר"ש איועירבאן (מכתובי דודאי) אמוט שבגש מחאר שפירשי, וכמו שכתבו ש"ת"ו (א"ח"ס יתעסק"א) במארז אברהם (ש"ס"ק"א) עניני נרות חנוכה, אלא אין מי שפירשי, יכילה להפריש בעצמה.

12 במארז (ע"כ) לא תחנל לא תתן להם חיייה בקרקע, דבר אלא לא תחנל לא תתן להם תרן וכו'. וכל דור לאנא רמב"ם (ע"כ וקחות הגויים פ"ה) ובשול"י (ע"כ י"ד) א"ס (י"ד).

(י"ד). והנה משהו לשון הרמ"ם (ש"ס) והנהיגן (מזה ש"ס) נראה שנתת להם לעניניהם אלא ככלל איסור חתורה (כל) לא תחנל. אר בש"ת הרד"כ (פ"ה) (י"ד) (י"ד) פריטי שיעקיק המזהר אלא לארעם על הגויים, וכל פריטי הדינים המבארים במארז [נתנית מניה קדושה], נתנית ממה, ונתנית על נש"ת הלא איסורים מדרבנן, שהסמיכו מחנל על הפקוק

13 לגבי האיסור לתת מתנה לגוי, מבואר בתוספות (ע"פ הר"ם) שאין האיסור אלא בזמן שאנו מצויים אצל היה שבו או שהיה עובד במקום למקור, אבל אם היה שבו או אהוב הרי זה מותר, שאינו אלא כמבורר לו. וכן באר הרשב"א (סימן לח' דה' ה) במעשה ברבי אליעזר (סימן לח) ששחרר את עבדו כדי לצרפו למצוה, שמאחר שישעיהן קלוטוב עצמו אינו בזה איסור לא אלא תחתיו: וכן פסק השו"ע (ד"ה ע"א) על מה האיסור הזה וכן ביניהם שאינו מצוי. ומה שכתב (סימן ק"פ) "שבאר שישאר יחסי" הרי זה כמכירה, והיינו, שבשאר קצתם יחסי שנכנתו וקברה ע"ה וגוי, או כל מתנה היה וכל מתנה שסחר בשבירה ואין לראות בה למנת חנם, ולכן קצת בכלל האיסור. והנה לענין לספר בשבחן של ענינים' אלא כתב השו"ע (שם סי' שד) קר רגוי שאינו מצוי, ומשמע שאין בגוי האיסור. וסו"ר באר שיש"ת בצל החמקה (ה"א סי' מ) שבאר שישאר בתנית מתנה הותר לתת לו (ה"א סי' כיוו) שאין כמתנה אלא כמכירה וכו'.

שכתה ה'לו'. אבל לענין קשר שבשכ העובד'ם וחת
להם חן ירהו ה' איסור כל המעשה הנהוה יש
לעבור עליו כשכ בצע כסף או כותב הנהו. ונפרט
שבטעם איסור לתת חן לגוי כתבו הרמב"ם (ע"ז וחוהק)
היה"פ סי' ד'ה' והחזקין (למעלה מזה) שהוא מפרסו גורם
לדברק עם ארצו ממשעיו הרעים, ואין קוין חן
ההיתר שעותק חן לעצמו צמא. חן היאם ש
שמדברי הפלפול אריתא (ע"ז פ"א סי' טק"ד) נראה
שהבין שלדעת הרא"ש (שם) אין איסור בביתת חן לגוי
כשעותק חן בעצמו. וכן שמואל י"ט סי' טבר"ב
הפלפול אריתא. אולם ראה בחזקא א"ש (שביעית ס'
קס"ד, י"ד ס' סה' קס"ד) שכתב להתייר לתת חן לגוי לטובת
עצמו, עפ"י שיעקב אריתא הגורב הנהיגה חניפה
הגוי, ולשעותק חן לתועלת עצמו אין כאן גורב חניפה
לגוי.

14 ברמס"ג (ה'תקפ"ה) וזאת היום"ם" (ד"ר) כתב ח"י אבן יוסף אפרס
 שפסח, פשוט, ונאמר לו כמה נאמר לו חסד וכו' וכו' וכו' וכו'
 בצורתו, ונאמר כיספר בשבט מעשי ו אשיב
 דר מדברים, ונאמר לה תחננה לו ירה להם חן
 בעיניו, פני שורם הרלבק עמו ולחמיה מעשי
 הורם, והרי עיקר האיסור הוא הקרבה לגוי מן
 שעל ידי זה יבוא ללמוד ממעשי, וראה בחינוך (מצה)
 שכתב ענין המצוה שגורחם מחמתה וכו' וכו'
 יעלה לו פניו שיהיה פני עובד עובד וכו' וכו' וכו'
 תועלת, וראה להימלה חן בעינינו שני. וראה
 שכתב שם שאף שאין כלבאו חן עונש מלוקח, כמל מקום
 העובר על זה עונש דבר דמאז, חן אפי' חסד חלקה
 מרובה שאין לה תשלומין, חן דברים ירה לעינים
 בחדרין כן שומעם, חן ידוע דבר עין וכו', וכן חן
 בספר מצות המלך (מצה ח"ה) אכאש"י יעלה על שפת
 לשון חן עכ"ל, וראה נמשך אחרים, א הוא א
 יבא בשעור אביו משכבתי וכו' לחתברת, ואולי
 ללמוד ממעשיהם חסד, ובודאי באופן חן כלה חן
 גישה גישה חן חן כדי להחמיא לו ולהתנחל לו שזה
 הכלל חומר האיסור.

[illegible]

עוד הביא במגן אברהם (שם) מה שכתב מהר"ם גלאנטי (שו"ת סימן לח): 'אין מי שיעלה בדעתו בשביל להשלים מאה ברכות לאפשי ברכות שאינן צריכות, והיוני כמו ברכות לבטלה'. והביא הראיה ממה שכתבו התוספות לאסור לחלק סעודת שחרית כדי להרוויח ממנה גם סעודה שלישית אחרי שיש בדבר ברכה שאינה צריכה. וכן כתב: 'ואני הצעיר אייעץ למברך, כיון שרצה להשלים מאה ברכות, שלא ישים כל מיני פירות שדינם בברכה אחת כולם לפניו, אלא יביאם אחד אחד לפניו ויברך על כל אחד כיון שאינם על השלחן ואינם לפניו, אף על גב שהם במקום אחד, יברך על כל אחד בורא פרי העץ'.

גם רבי שמואל אבוהב בספר הזכרונות (זכרון שמיני פרק א) הביא דברי מהר"ם גלאנטי ותמה דמה הואיל בכך והרי סוף כל סוף מאחר ויכול גם לפטור את כל הפירות בברכה אחת, ואם כן גם מה שמבקש להביא את הפירות בזה אחר זה, בזה גופא הוא גורם ברכה שאינה צריכה. סוף דבר כתב שאין דרך להרבות בברכות בלי חשש איסור ברכה שאינה צריכה, ושב ואל תעשה עדיף.

ובמגן אברהם (או"ח סי' רטו סק"ו) אחר שהביא דברי מהר"ם גלאנטי, כתב שגם בימי החול אם חפץ לאכול מעט מעט, או שחפץ לאכול אחר הסעודה רשאי, אלא בדבשת ראי לעשות כן משום הברכה. ונראה כוונתו שאפילו אם בכלל מה שמצמצם אכילתו לאכול רק מעט מעט נכלל הרצון לזכות בהשלמת במאה ברכות, מכל מקום יש להתיר. ושוב הביא המגן אברהם מה שכתב בספר הזכרונות, עיי"ש. וכן בברכי יוסף (סימן מו סק"ו) האריך בדבר והעלה לאסור וכדעת ספר הזכרונות.

ובאבן העזר (סימן ריב סק"א) כתב בשם האור זרוע (ח"א סי' קעו) והאגור (סי' רצח) להתיר לאכול את הפירות לפני או אחרי הסעודה, וטעמם שיותר ראי לברך על כל דבר ברכה הראויה לו, ולא לפטור כל הברכות בברכות הסעודה. וכן היא הכרעת השו"ע הרב (או"ח סי' רטו סק"ד) ומשום שראוי להרבות בברכות, ונראה דבריו מרמזים למה שכתב הרמב"ם (סוף הלכות ברכות פ"א ה"ט) 'ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה, וירבה בברכות הצריכות, וכן דוד אמר בכל יום אברך'. שכנגד מה שיש להזהר בברכה הצריכה, כן ממש ראי להרבות בברכות הצריכות, ולכן אין בזה משום ברכה שאינה צריכה.

וכן מבואר בארחות חיים (הלכות ברכות ס"ק יד-טו) שכתב כהן דינא בשם מהר"ם מרוטנבורג, ונתן טעם להתיר כדי להרבות בברכות וכמו שכתב הרמב"ם הנוכח. וכן מצאנו בספר הפרדס (סימן ע) שכתב על דברים הבאים מחמת סעודה שאם הביאום בתוך הסעודה, כגון בשר דגים וביצים ותבשילים, אינם טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, דאם רוצה להרבות בברכות יברך עליהם קודם ברכת המוציא.

אמנם עדיין אין ללמוד ההיתר לגידון דידן ממה שאמרו להרבות בברכות כדי לקיים מצוות מאה ברכות, כי מלבד שגם בהיתר לאכול ברכות נחלקו הפוסקים, הרי גם להמתירם זהו דוקא מצד שאין דין ברכה שאינה צריכה כדי לברך על הפרי הירק את ברכתו הראויה לו, ומעתה כיון שספק ברכות להקל הרי אין להכניס עצמנו בחשש איסור ברכה שאינה צריכה. זאת ועוד, שלכאורה לא מצאנו שהתירו רק כדי לקיים מצוות מאה ברכות, ולא כדי לקבץ דמים למעשי מצוה.

לצורך הפרשת חלה

על המנהג לקנות מן הנחתום חלק אחד מעיסה גדולה, ויש באותו חלק כשיעור ומפריש ממנו חלה ומברך עליו, וכן הוא מוכר מאותה עיסה להרבה בני אדם לכל אחד חלק אחד שיש בה כשיעור וכל אחד מפריש מחלקו ומברך עליו, כתב הב"ח (יו"ד סי' שכו סק"ב) 'הדבר פשוט שזה טעות' שאין להרבות בברכות שאינם נצרכות, ושכן קיבל מרבתי שיש לבטל מנהג זה שהוא שליל כדף.

אך בשו"ת משאת בנימין (סי' א) כתב להצדיק את המנהג ושאין להרהר אחריו, שמאחר ומתחילה היה בדעתו לחלק את העיסה לנשים רבות, יכולות להפריש כל אחת מהן, אמנם לא הכיר שם את החשש של ברכה שאינה צריכה, ונראה שסבר שאין זה נחשב לברכה שאינה צריכה, ושמה משום מה נשחית, שאדברה צריך לקיים ולהחזיק המנהג כדי שבקל בלא טירחא תוכל כל אשה ליקח חלק בכל ערב שבת, כמבואר בירושלמי (שבת פ"ב ב"ו) שיש לאשה לתקן בכך את חטא של חוה שגרם מיתה לחלתו של עולם.

והט"ז (יו"ד שם) הביא מחלוקתם, וכתב שיש לו טעם אחר להצדיק המנהג, משום שנשים קבועות לוקחות ממנו את הבצק, וכאילו מתחילה כבר הקנה להם, ושוב אינו רשאי להפריש מחלקם, עיי"ש. גם השו"ע הביא מחלוקת זו, וכתב שאין דברי המשאית בנימין מוכרחים, עיי"ש.

וקצת נראה שדרוש מחלוקתם לגבי ברכה שאינה צריכה, אם זה עצמו שראוי לכל אשה להפריש חלה בערב שבת קודש, הוא טעם וסיבה לומר שיש כאן ברכה הצריכה. אך כמו שנתבאר אחר

משום כבוד צבור לא תיקנו חכמים, אבל שאר ברכות שהן עצמן צריכות, אין בהן משום ברכה שאינה צריכה. אמנם רוב הפוסקים חלקו עליו ולדעתם אף בכל הברכות אמרו כן (ראה מג"א סימן רטו סק"ו).

אפושי ברכות

אכן, בנידון שלפנינו האגודה אינה מרבה בברכות, כי אדרבה מצד עצמותם של דברים, הרי על כל ברית לפני עצמה כבר יש צורך לברך, אלא שכיון שכל הנימולים נמצאים במקום אחד, יש למעט בברכות ואין לברך על כל אחד בנפרד, ואם עושה כן הרי שברך ברכה שאינה צריכה.

אמנם מצאנו בכמה מקומות שהקלו לצורך מצוה לברך ברכה שאינה צריכה, ומעתה יש לעיין אם גם הצורך של האגודה לממן את פעילותה נחשב כצורך להתיר לברך על כל ברית בנפרד, ובפרט שכדבריהם העסק הגדול שעושים בכל זה מביא שיהודים נוספים יקיימו מצות ברית מילה, שהיא אות הברית של ישראל. ונפרט המקומות שמצינו שאין נחשב ברכה שאינה צריכה.

ברכות השבח

בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן רסד) כתב דבר פשוט שאין איסור ברכה שאינה צריכה בברכות השבח, אולם הרב פחד יצחק (מערכת ברכת השבח) הרבה לתמוה על דבריו, וגם הסכמת האחרונים שאין אומרים כן, ובכל הברכות יש קפידא בברכה שאינה צריכה. ולהרחבה ראה בשו"ת יביע אומר (ח"ח או"ח סימן ח).

לצורך אמירת דברי קדושה בין תפילין של יד ושל ראש

כתב האגור (תפילין סימן לח) בשם הרשב"א שמותר להפסיק לקדושה וקדיש בין הנחת תפילין של יד ושל ראש, אלא שמאחר והפסיק חייב לחזור ולברך על של ראש, ומבואר שלצורך מצוה של אמירת קדיש וקדושה התירו לברך ברכה שאינה צריכה. אמנם בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' יג) כתב שאין להפסיק ולחזור ולברך, שהרי די במה שישמע את הברכה, ושומע כעונה, ומשמע שבו יצא ידי חובתו ואינו נחשב כהפסק, והוא שלא כמבואר באגור בשמו שאפילו שומע כעונה חייב בברכה חוזרת.

אלא שאין להקל על פי דבריו, כי הרא"ש (הלכות תפילין סימן טו) כתב לאסור כמו שיש ללמוד מהכהן גדול שקרא את התורה בעל פה: 'אלא כל היכא שיש לו לפטור עצמו בברכה אחת אם גורם שצריך ברכה אחרת מיקרי ברכה שאינה צריכה'. וכן פסקו בטור ובשו"ע (או"ח סי' כה סק"ד). ועוד שיש לחלק, כי כל טעם האגור משום שעד כמה שיש חיוב לומר דבר שבקדושה, הרי שוב נמצא כי זו ברכה הצריכה. וכן כתב המרדכי (הלכות תפילין) בשם ר"ת בנידון: 'אין הפסק, אחרי שצורך הוא זה לו, וצריך להקדימו'.

חלוקת סעודת שבת לצורך שני סעודות

באופן שאדם אוכל סעודת שבת מאוחר, ואם ימשיך בסעודתו יקיים בהידור את הסעודה השניה של שבת, אך יפסיד לגמרי את הסעודה השלישית, כתבו התוספות (שבת קכח. ד"ה במנחה) שאין להתיר לו לעצור את הסעודה באמצעה לברך ולשוב לאכול סעודה נוספת, שמאחר והוא באמצע סעודה אחת, הרי כל מה שירך על נטילת ידים, המוציא וברכת המזון שתי פעמים הם ברכות שלא לצורך.

אמנם הרא"ש (שו"ת כלל כב סי' ד) מעיד: 'אני ראיית את רבותי נוהגין, וכן אני נוהג אחריהם'. וביאר הטעם: 'אין כאן משום מרבה ברכות שלא לצורך, כיון שהוא מפסיק מפני כבוד השבת לקיים סעודה שלישית'. וכן נפסק שו"ת א"ח סימן רצא סק"ג. אלא שגם כאן יש לחלק כי סעודה שלישית היא חיוב גמור מן התורה, וזה ממש צורך.

וכן איתא בהדיא בספר הפרדס (ספרי דברי רש"י סימן צח) 'וכי היכי דלא ליפישע במצות שלש סעודות, שרינן להו להפסיק אכילתו משום כבוד שבת ולברך ברכת המזון באמצע, ואף על גב דדעתיה למיכל טפי, הני ברכות לאו לבטול גינהו, אלא לקיים מצות שלש סעודות שציונו המקום'.

לצורך מאה ברכות

בשל"ה הקדוש (שבת פרק גר מצוה ס"ק מו) כתב בגודל החיוב לברך בכל יום מאה ברכות: 'ומפני זה הטעם אומר אני, כי טוב הוא שכשיבואו פירות בשבת בתוך הסעודה, שיאחר לאכול מהם עד אחר ברכת המזון, כי ישכר בזה ברכה אחרונה. אבל בחול לא יעשה כן, משום ברכה שאינה צריכה'.

במגן אברהם (סימן רטו סק"ו) הביא דבריו ותמה לכן מדוע לא ירבה הכהן גדול בברכת התורה, כדי לזכות במאה ברכות. ועוד שאפילו לצורך סעודת שבת לא התירו התוספות להרבות בברכות. וגם הרא"ש בודאי לא התיר רק לצורך מצוה גמורה מן התורה של שלש סעודות בשבת, ולא מצאנו להתיר עבור קיום דין אמירת מאה ברכות בכל יום.

פשוט להיכנס לבית הכנסת הצמוד ולשאול 'של מי הצורך הזה?' המוצא טען שצורה זו של הכרזה אסורה הלכתית, כי יש דין 'דרשה' שנעשה בדרישת סימנים, והכרזה בצורה של 'מי שאיבד שימסור סימן' הייתה ארוכה מכדי לעשות זאת תוך כדי שמתנהלת במקום תפילה. בעל הרכב שאל: האם יעלה על הדעת שמישהו מהמתפללים בהחלטה של רגע יחליט 'לאמץ' מפתחות רכב שאינם שלו ולגנוב את הרכב? המוצא הסכים שאין כל צד כזה ובכל זאת טען כי הדין הוא 'לדרוש' את המאבד אם רמאי הוא. על כך אמר בעל הרכב שלדעתו במקום שאין חשש גניבה, אם כן המאבד הטוען שהאבידה שלו, הוא בגדר 'דרוש' ועומד שאינו רמאי ואפשר להחזיר לו גם בלי סימנים. עם מי הצדק?

ת: על אף שאין להעלות על הדעת מראש כל צד רמאות שיכול לעלות בראשו של רמאי (כגון מישהו שמכיר ויודע שאחד המפתחות משמש לפתיחת דלת אחרת, או סתם אינש דלא מעלי שיכול לדרוש ממנו כסף שלא יענב המפתחות אצלו) והחשש לרמאות הוא רחוק, מכל מקום אין להחזיר אבידה שלא בסימנים כי כך ציוותה תורה¹⁸.

פועלים מדמי הפעמים שהכניס להוציאם לחוץ, ונחלקו האם צריך להודיע לבעליהם 'הרמב"ם ושו"ע' רק ממדינת חסידות (ע"פ הב"י וקצו"ח סק"ב ג) ולראש' וכו' הרמ"א מדינת צריך להודיע במקום שהוציא. ומידת חסידות להודיע מקודם לב"ד שיניחו חביון משומר. ב. הכניס ללא רשות וכלי הסעודה, הרמב"ם מוזהר דינו לזין מטעה וכו', ולהראש' בזה אינו רשאי לשכור פועלים מדמי הפעמים, אלא יכול להוציא בעצמו ורק למקום שלא יפסד שם. וזכרנו ירוחם רק כלי קיימא לאגור יכול להוציא, אבל בקיימא לאגור אינו יכול להוציא כלל. ג. הכניס ללא רשות והדבר מפורע לבעלים, דינו מבואר בס' שעט (ס"ד) שאם מילא חצר בחיור וכו' אין לכדי שום וכו' הרי זה נכנס ודרכו וכל ששבתר בכניסתו ויצאיתו פטור, והיינו שכל ששבר כדי לעבוד מותר מדין עבד אינש דינא לפנשיה, וכתב הרמב"ד דדיו זה רק בלא היה לו רשות למלאות. הרי לפנינו שבאופן שהניחו את החפצים ללא רשות, הדבר שנוי במחלוקת אם רשאים להשליכם למקום שאינו משומר בלי להודיע, והרבה פוסקים פירשו דגם דעת הרמב"ם שצריך להודיע מדינא. [כ"כ השו"ת הסו"ע והב"ח]. והחזקו יציר (הובא דבריו בפתי סק"א) כתב דגם לדעת הבית יוסף אין להוציא למקום שאין משומר. וכו' באל"מ (ח"ב סי' טו). וכן פסק בשו"ע הרב (שאלה משניות ס"ח). ועולה לדניא על פי דעת רוב הפוסקים שאין טלוק את החפצים למקום שאיבדו ללא הודעה לבעלים, ואם לא אפשר להודיעם ימכרו ויניח המענה.

18 ואם כי יש להוסיף על דברי בעל הרכב, שאם מכריו בצביון, של צורך ספריא שהגבול לא יקרו סיכון שהבעלים האמיתי נוכח במקום ולכן ודאי לא יכריז שהוא אלו, אולם כאמור אין לסמוך על כך ויש להזהר רק עם סימנים. בגמרא (נטיח מה). מסופר כי אבאי איבד חמור ב כותא, ושלח להם שחזירו לו והשיבוהו: שלח סימנא, ואבאי שלח להם סימנים: דחזירוהו כריסיה. והחזירו לו את החמור ואמרו לו: לא יא דנחמני את. לא היה שדוראנו ליה ניהלך, אטו כולי חמרי לאו כריסיהו חזירוני ניהו. והיינו שבעל החמור אינו סימן כלל. וכבר עמדו על מודע החזירו לו בלי סימנים. ובספר משאת המלך (שם להגשים דסקין) העלה בצ"ע איך הותר להם להחזיר בלא סימן והיו מדין שמירה על האבידה היו חייבים להחזיר רק בסימנים, ואף אם נאמר שהם לא היו מקפידים באיסור זה אף עדיין קשה איך אבאי הנהיגם בלפני עיור' עיי"ש. ובמאירי (שם) כתב שהחזירו לו מהדין שחזירוהו לתלמיד חכם בטביעות עיניו וזה הוא מה שאמר ולו לא יא דנחמני אתא וכו'. ועיי"ש בחתם סופר. וראה מה שכתב בחכמת שלמה (על השו"ע סי' רסב ס"ד) אופן שמחזיר אבידה בלי סימנים, כאשר מצא מטבע במקום שהיו שני אנשים, דאף אם הוא של אחד ואין בו סימן, מכל מקום המאבד אינו מתייאש מכח שסובר שחזרו נטל ממנו ואינו גלבו שמחר יתבע אותו בדינא, א"כ בזה ודאי אין אומר סימן צריך לשאול פיהם דשמו יודו לו לזה של מה הוא והיו הוא יודע שלא נפל מאחר רק מאחד מהם, ואם יודה אחד לחברו של מי הוא בואא דצריך להחזירו לו אין דלא תניא. והיינו כיון שאין כאן אנשים אחרים ואחד מזה שלא איבד הרי מוכח שבדואר הוא המאבד, אולם במקום בו נמצאים אנשים רבים, אף אם יודו כולם שלא אבדו, אינו חייב להחזיר לטוען שהוא המאבד בלי סימנים, משום שיש לתלות שהמאבד כבר התייאש מאחר שאין לו בו סימן, ואין לנו להמקין להודאתם אלא איבדו כי שמו עושים 'קונאי' להודות שלא אבדו, וזה המקבל יתחלק איתם אח"כ במציאה.

שנחלקו בזה האחרונים אין להקל בספק ברכות, ובפרט שיש חלק בין קיום מצות חלה לתיקון החטא של חוה, ובין קיבוץ דמים לפעילות של האגודה.

ברכה אחת לשני חתנים ובשתי בריות

כתב הטור (אבה"ע סי' סב) בשם אביו הרא"ש שהורה שיש שני חתנים יברך לשניהם ברכה אחת, והוא תשובת הרא"ש (שו"ת כלל כו סימן ד) על מי שיש לו שני בנים למול, ומל אותם בשעה אחת זה אחר זה, אם יברך ברכה אחת לשניהם. בתשובתו הביא מה שכתב רבינו שמחה לברך ברכה אחת לשניהם, וכתב שאפילו לא היה התינוק השני נוכח בברכות שנאמרו על התינוק הראשון, רק שלא יסח דעתו בינתיים. וסיים שכן הורה גם על שני חתנים שיברכו 'שבע ברכות' אחת לשניהם.

תשובת רבינו שמחה הובאה בפסקי רבינו יוסף הלכות מילה (וממרכי חולין סימן תרנז), ושם כתב שאין זה דומה לארבע כוסות של ליל הסדר שמברך על כל כוס בפני עצמה, כי שם היא מצותם להפריד זו מזו, רק יש לדמות לברכת השחיטה שעולה ברכה אחת לכמה בהמות כל שאין הסחת דעת, וכן מצאנו בתפילין שברכה אחת עולה לשתייה.

גם הרשב"א (ח"א סי' תנא) נשאל בנידון שני חתנים, והשיב לברך על שניהם כאחד, כשתי חבורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה, שאחד מברך לשתי החבורות. וכתב שמסתבר גם במוהל אחד שיש לפניו שני ילדים למול שמברך על שניהם ברכה אחת, וכן בכל מצוה. אמנם בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קצו) כתב שהגם שמעיקר הדין בכל מצוה יש לברך ברכה אחת לשניהם, וכן הוא בסעודת שבע ברכות שלא בשעת חופה, מכל מקום החופה עצמה ראוי להפריד שיהיה ניכר שיש שם שתי חתונות, ולכן יפרידו את החופות והברכות לשני חדרים נפרדים. ומבואר שמפני צורך שיהיה ניכר שיש כאן שתי חתונות נפרדות, אין לחוש להרבות בברכות.

הראב"ה (ח"ב סי' תתיח) כתב שהראשונים נהגו שלא לערב נישואין של שני קרובים, אף לא של שני רחוקים יחד היו נוהגים מפני העין הרע. וכתב בהנהגות מימוניות (אישות פ"י ה"ד) בשם ראב"ה"ה דהגם שברכת החתנים ראוייה לשני חתנים יחד, לא נהגו ברכה אחת לשני הרע. ולכאורה מבואר בדבריו שמפני עין הרע אין לחוש למה שמרבים בברכות.

בשו"ע (אבה"ע סי' סב סעיף ג) פסק שמברך ברכה אחת לשני החתנים, והרמ"א הביא שיש לחוש לעין הרע, וכתב שהמנהג לעשות לכל אחד חופה וברכה בנפרד, אבל בשבע ברכות שלאחר הסעודה מברכים לכולם כאחד.

גם לגבי ברית מילה לשני תינוקות פסק השו"ע (י"ד סי' רסה סעיף ה) כדעת הרא"ש שמברך ברכה אחת לשניהם, וגם הרמ"א לא העיר על דבריו, אבל הרי"ש (אבה"ע סי' סב ק"ק) כתב שהמנהג להיזהר גם בברית מילה שלא למול יחד שני תינוקות משום עין הרע, וכתב שהיה מקום לחלק שבברית מילה אין חשש כל כך לעין הרע, וכפי הנראה זו דעת הרמ"א שסתם לגבי ברית מילה לברך ברכה אחת.

והב"ח (י"ד סי' קס"ט) הביא שיש מנהגים שונים אם לברך על כל תינוק בפני עצמו, וכתב שיש לתמוה מדוע לגבי ברכת חתנים כולי עלמא מצריכים ברכה בפני עצמה לכל אחד מהחתנים, ולגבי מילה יש אומרים לברך ברכה אחת לשניהם. וכתב שביותר הדבר תמוה, שבשלמא במילה יש טעם לחלק בברכתם, אחרי שאי אפשר לעשות לשני תינוקות ברית כאחד, נמצא שהן שתי מצוות נפרדות, וכדעת העיטור, אבל שני חתנים יכולים לעשות חופה כאחד, וראוי להם גם ברכה אחת, ואם בזה הקפידו לעשות שתי ברכות מדוע בברית מילה נחלקו המנהגים. וכתב שלכן נראה שכל מקום שאין מנהג גם בברית מילה יביאו כל תינוק בנפרד, ויברכו לכל מילה בפני עצמה.

ביום של שלמה (חולין פ"ו סי' ט) הביא תשובת רבינו שמחה והרא"ש שיש לברך ברכה אחת לשניהם, ושכן הדין גם בשני חתנים, אלא שהעולם נמנעו משום עין הרע (וכן כתב בכתובות פ"א סי' יח בשם התשב"ץ). וכתב שגם במילה משני תינוקות ראוי שמקפידים אביהם בדבר, ורק בשני תינוקות מאב אחד מקיימים את פסק הראשונים לברך אחת לשניהם, וכתב דשם מטעם שחוששים לבוא לשהייה גדולה והיסח הדעת כשהם משני אבות.

והש"ך (י"ד סי' ק"ט) הביא את דברי הב"ח שיש להשוות דין תינוקות לדין חתנים, לנהוג בשניהם לברך לכל אחד בנפרד, והביא גם דברי הים של שלמה שכתב

הטעם באינם של אב אחד, דשם יבאו לידי שהיות גדולות והסח הדעת.

ונהדר לנידון דידן, דלא מבעי לעיקר הכרעת ההלכה לעשות לכולם ברכה אחת, שבוודאי אין להרבות בברכות, אלא גם למנהג לחוש לעין הרע במה שמאחד כמה בריות כאחד, הרי בנידון דידן כבר עושים סעודה אחת לכל בעלי הברית יחדיו, והדבר ניכר שפיר שמרבים לברך שוב, וניכר הריבוי שבדבר ומפליא את הלב, ואם משום עין הרע, הלא אדרבה יפחת עין הרע אם יברכו רק פעם אחת ולא ידעו כמה רבים הם הנימולים, ואם מצד חשש הסחת הדעת או שיחה, זה שייך דוקא כאשר עושים שתי בריות נפרדות, שיש הפסק במעשה הברית או יש לחוש שמה ישיחו או ישוה זמן מרובה, אבל כאשר באים לכתחילה לברך על כל הבריות יחד אין שייך זה. וטעם שיש להפריד החופות זה מזה, גם לא שייך בעינינו.

מרבץ בברכות, ומקבץ ברכות

ואולם, מצאנו תנא קדישא דמסייע על הדבר. כי רבינו האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון (י"ד שם) כתב שלענין דינא אם רוצים יכולים להיפרד כל אחד מבעלי הברית ולקבוע דעתם שאינם רוצים לצאת בברכת חבריהם, ואין לחוש לברכה שאינה צריכה, דכל מה שנאמר ברכה שאינה צריכה היינו באדם שמחדש על עצמו חיוב ברכה חדש שאינו חייב בו, וכמו הכהן גדול דבמה שמביא ספר תורה חדש, מחייב עצמו בברכה. משא"כ בנידון דידן הוא חייב בברכה, רק שהוא יכול למעט בברכות על ידי שיוציא עצמו בברכת חברו, וזהו אינו חייב, וכתב דהגם שמדברי המגן אברהם (סי' ריא קס"ט) מוכח שלא כדבריו, שכתב שתבטיל שבשעת הסעודה אינו חייב לברך עליו, לא יאכלו קודם הסעודה, דאסור לגרום ברכה שאינה צריכה. עכ"פ לדינא נראה שכן עדיף, כי מצוי ביותר שממחמת הברית השניה הם שוהים הרבה, ויש הסח הדעת עיי"ש.

ולכאורה מדברי הראשונים שכתבו בדחתנים ובבריות יש לברך ברכה אחת, לא משמע דהדבר תלוי ברצון החתנים או בעלי הברית כלל. ומה שנהגו להורות לברך לכל חתן בפני עצמו, אינו אלא משום חשש עין הרע או משום הפרדת החתונות, וכן מה שמברכים בכל ברית בפני עצמה הוא מחשש הפסק והיסח הדעת.

ברכות השחר

בעיר צפת בתקופת גדולתה, הנהיג רבי ישראל די קוראל בבית מדרשו שלאחר שבאשמורת הבוקר אחר אמינת הקבשות והתחניות לאלוקים, היה כל אחד מהקהל מברך את כל ברכות השחר בקול רם, וכל הציבור עונה אחריו אמן, והם מבקשים לקיים בעצמם גדול העונה יותר מן המברך, ולזכות לומר בכל יום צ' אמינים כמבואר בזוהר הקדוש.

וכתב המבי"ט (ח"א סימן קיז) שאין להחזיק במנהג חדש זה, וראש לכל כתב דמה שנאמר גדול העונה מן המברך, היינו באופן שהעונה יוצא ידי חובה בברכה זו, ואם כן עדיף שישמע את הברכה את החזן כמנהג ויצא ידי חובתו, ממה שיברך אחר כך בעצמו.

ועוד כתב, דמה שכל אחד מברך לעצמו הוא ברכה שאינה צריכה, כמבואר בתוספתא (ברכות פ"ו ה"ט) 'עשרה שהיו עושים מעשר מצות כל אחד מברך לעצמו, היו כולם עושים מצוה אחת, אחד מברך לכולם'. וכתב האבודרהם (דיני ברכת המצות) שאם עשרה בני אדם מבקשים להניח תפילין או ציצית כאחד, ראוי להם שיברך אחד וכולם יצאו ידי חובתם. וכתב שכן הוא גם המנהג בעשיית מצוה אחת לכמה בני אדם, כישיבת הסוכה קידוש או המוציא, שאחד מברך לכולם. ומה שבבחינת תפילין ועיטוף הלולית כל אחד מברך לעצמו, הוא משום שאין כל הקהל מזומנים כאחד להניח ולהתעטף בשעה אחת. ועוד שבמה שהכל יוצאים בברכת החזן יש הידור מצוה, כמבואר בגמרא (ברכות נג.) שכאשר מביאים את האור במוצאי שבת להבדלה, לדעת בית הלל אחד מברך לכולם, שנאמר 'ברוך עם הדרת מלך'. והביא ראיה מתשובת הרא"ש בשם רבינו שמחה שבשתי בריות יש לברך ברכה אחת, והביא רבינו שמחה ראיה ג"כ מהתוספתא, ומבואר שאין להרבות בברכות שלא לצורך.

לבקשת רבי ישראל די קוראל שלח אליו המבי"ט תשובה זו, רבי ישראל חזר להעמיד דבריו, ובתוך דבריו כתב שכבר דיבר על כך בפני הגדולים בקושטאטניה ובהם הגאון הנודע רבי יוסף טאייטאצאק שאמרו לו שכן ראוי לעשות. בתשובה נוספת (ח"א סימן קפ) הרחיב

המבי"ט עוד להעמיד שיטתו, וראש לכל כתב שרבי יוסף טאייטאצאק בשיטתו אשר בשלונקי לא הנהיג כן, רק החזן בירך להוציא את כולם.

המבי"ט בתשובתו מביא מדברי רבי ישראל שכתב כי מה שהובא לתוספתא שאחד מברך לכולם אינו הכרח, אלא יכולים הם לעשות כן שאחד יברך לכולם. וגם מה שכתב: 'לא תקרא ברכה שאינה צריכה כי אם שיהיה פטור ממנה ומביא עצמו לידי חיוב'. המבי"ט חלק עליו וכתב שהוא גם כן בכלל ברכה שאינה צריכה, והוסיף לחזק את דבריו.

בנידון זה כתב גם מהרשד"ם (או"ח סי' א) וכתב שהן ברכות שאינן נצרכות, ויש ללמוד מן הכהן גדול (יומא סח:) שקורא את הפרשה בעל פה, כדי להמעיט בברכות. עוד הביא ראיה ממה שכתב הטור (או"ח סי' תצא) דמאחר שקשה להתרכז לכוון לכל מה שיאמר שליח ציבור, מוטב שיתפללו היחידים בעצמם, ומבואר שבברכות קצרות שאין חשש זה, ראוי לצאת בברכה של השליח ציבור. ועוד הביא ראיה מתשובת הרא"ש הנוצר לברך על שתי בריות רק ברכה אחת, ושכן הסכים לדינא גם הרשב"א (ח"א סי' שפ) ובהדיא פירש הריב"ש (סי' שפ) הטעם משום ברכה שאינה צריכה.

בשו"ע (או"ח סי' ו סעיף ד) הביא מנהג זה שחידשו רבי ישראל, וכתב שאין לערער עליו לומר שכבר יצאו ידי חובה בברכה שאמר החזן, שאפילו כיון החזן להוציאם, הרי הם מתכוונים שלא לצאת. ובבית יוסף (שם) הביא מה שכתב בספר האגור (ברכות סי' פט) בשם מהר"ל, על מנהג אשכנז שהיו הזקנים כל אחד מהם מברך בתורו בקול רם ברכת נטילת ידים וחבריו עונים אמן אחריו, וכתב שאחר שאין מכוונים לצאת ידי חובה כל אחד מהם יכול לברך. ופשטות הדברים נראה כמנהג של רבי ישראל שלא יהיה אחד מברך והכל יוצאים ידי חובה.

ואמנם המבי"ט (סימן קיז) השיב שכל דברי מהר"ל הם להתיר לחזור ולברך שהרי לא יצאו ידי חובה אחרי כי לא כיונו לצאת, אבל גם מהר"ל יודה שלכתחילה יברך אחד והכל יצאו ידי חובה. ועוד כתב שאפשר שדוקא בברכת נטילת ידים נהגו כן כיון שכל אדם כבר נתחייב בה כשנטל את ידיו בביתו, אבל בשאר כל הברכות שמתחייב בהם רק אחר שמברך על נטילת ידים, הרי לך עליהם החיוב כאחד, וזהו היו יוצאים בברכת החזן. ועוד כתב (סי' קפ) שכל מנהג אשכנז הוא דוקא בברכת נטילת ידים שהיא ברכה ראשונה של היום, קודם לה אינו פותח פיו בשום דבר קדושה, בזה הקפידו שכל אדם יאמר אותה בעצמו ובבית הכנסת.

ותשובת מהר"ל נדפסה בשו"ת מהר"ל החדשות (סי' ב) ושם כתב לבאר מתי אחד מברך והכל יוצאים ומתי כל אחד מברך לעצמו, שיש פעמים שהציבור מתוועדים יחד לקיים מצוה והם מכוונים לצאת בה, אבל נטילת ידים של בוקר כל אחד כבר נטל בביתו, ולכן כל אחד מברך לעצמו. ודבריו הם מעין מה שכתב המבי"ט לחלק במצות נטילת ידים, אך כתב שם שכן הוא גם בברכת הלולב שאינם מתוועדים לעשות את המצוה כאחד, ולכן כל אחד מברך לעצמו. אלא שאלה המבי"ט ומהרש"ם שיש חיוב למעט בברכות שאינן נצרכות, לא פירש מהר"ל מפני מה יכולים הקהל לבחור שלא לוועד עצמם בברכת הלולב.

ברכת הבדלה וברכות ארוכות וקצרות

בשו"ת שערי ישועה (שער ה' פרק יא) דן על מנהג כמה בני אדם ששומעים את הבדלת החזן, ומכוונים שלא לצאת רק לומר בעצמם את ברכת הבדלה על הכוס ביד המבדיל בקול, וראש לכל כתב שמאחר ואין הכוס ביד אינם יכולים לצאת בכוס שביד המבדיל, אך עוד כתב שהיא ברכה שאינה צריכה שהרי הם יכולים לצאת בברכתו, וכבר כתב המבי"ט ומהרש"ם שאין לעשות כן, וגם השו"ע שחלק עליהם לגבי ברכות השחר, היינו רק שאין לערער על המנהג, אבל מודה שאין לעשות כן לכתחילה.

וכתב שאין להקשות ממה שפסק השו"ע (או"ח סי' קפג סעיף י) על ברכת המזון שיברכו הכל עם המברך בקול ולא יצאו ידי חובתם בברכתו, כי טעם השו"ע מתבאר בבית יוסף (שם) בשם הרא"ש (כלל ד סי' יט) והאחרות חיים (ברכת המזון אות יא) שיש לחוש שלא יכוונו כל הברכה, ולא יצאו ידי חובתם. אבל בברכות הקצרות כמו הבדלה וכיוצא בזה שאין חשש, בוודאי אין להרבות בברכות שלא לצורך. וכתב שלפי זה יש לומר גם בברכות השחר כי הגם שכל אחד בפני עצמה היא קצרה, אבל כללות כל הברכות יחד הן

ריכוך כלי פלסטיק ע"י תבשיל חם

תכונה רבה הורגשה בישיבת "עטרת אריה" בבני ברק עם השמע הבשורה על שבת התאחדות והתעלות מיוחדת במינה בצפון הרחוק סמוך ונראה לציון הקדוש במירון בשבת שאחר ל"ג בעומר אשר תיועד כאות הוקרה והערכה לכל הבחורים אשר יקבלו ע"ע ללמוד שבע שעות רצופות ביום המסוגל ל"ג בעומר.

כמובן מאליה היה ראובן ה'חברמה' של הישיבה זה שקיבל את התפקיד להפעיל את המטבח במהלך השבת על הצד היותר טוב, בשום שכל תוכננה השבת כולה לפרטי פרטים ואכן התנהלה כמתוכנן כשהגיעה השעה להגיש את הטשולנט בסעודת צפרא דשבתא שם לב ראובן שקערות ההגשה המהודרות החד פעמיות מתעוותות מעט ומשנות את צורתן בעת שפיכת התבשיל הרוחח לכולן, כבחור ירא שמים רץ ראובן לרב הישיבה לשאול את המעשה אשר יעשה ולברר האם אין דרך חשש איסור.

תשובה:

בתחילה נבאר את איסור הבישול בפעולה זו: מקור הדין בגמ' שבת דף עד: אמר רב אחא בר עוריא מאן דשדי סיכתא לאתודא חייב משום מבשל כלומר המכניס יתד לתנור להתקשות פעולה זו מחייבת אותו משום בישול ומקשה הגמ' פשיטא ומתרתא מהו דתימא לשרורי מנא קא מכין קמ"ל דמיפרא רפי והדר קמיט, ומבאר רש"י (ד"ה דמרפי רפי) שהריפוי שמתרפה היתד ומתרכך זהו בישולו וכן כותבת הגמ' שם והא מאן דאורתא כופרא שמרתיה זפת חייב משום מבשל מפני שמרכך ומבשל את הזפת.

וכן פסק הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת הלכה ו') וז"ל: המתוך אחד ממניי מתכות כל שהוא או המחמם את המתכת עד שתעשה חגלת הרי זה תולדת מבשל וכן הממסס את הדגנו או את החלב או את הזפת והכופר והגופרית וכיו"ב הרי זה תולדת מבשל וחייב, כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל. והובאו דבריו להלכה במשנ"ב בסיו"ח ש"ח ס"ק א'.

בעצם איסור ריכוך דבר קשה האיסור הוא אפילו בכל שהוא ולא דוקא בשיעור גדול וכמו שכתב הרמב"ם לגבי הוצאה אשר מוציא דבר שנצרך לו חייב בכ"ש (פמ"ג פתיחה להלכות שבת אות כ"ג, מנחת חינוך מוסד השבת אות ח' ועוד).

ואפי' שמלאכה זו אינה מלאכה המתקיימת לזמן מרובה (שהרי מתקשה) והרי כתב הרמב"ם (בפ"ט מהלכות שבת הלכה ו') שמלאכה שאינה מתקיימת אינה מלאכה שחייבים עליה בעשייתה. כתב באגלי טל (מלאכת האופה סק"ט אות י') שאפילו שבכל מלאכות שבת נצרכת המלאכה להיות מתקיימת במלאכת מבשל א"צ להתקיים לזמן ארוך וכמו שמצינו בשבת גבי שהתיכו עופרת לסתום נקבים בקרשי המשכן ואפי' שחורות העופרת ומתקשה אחר זמן מה, אמנם כתב שדבר זה לא גרם לכן להיות אב מלאכה כיון שאינו חשוב כל כך מפני שבאמת אין זה דבר מתקיים אבל מ"מ עצם זה שפעולה זו היתה במשכן מחשיב א"צ לתולדת מלאכת מבשל, אך בשביתת השבת (מבשל באר רחובות ס"ק ל"ג) חלק על האגלי טל הנ"ל ומחלק שמה שכתב הרמב"ם שהמלאכה צריכה להתקיים לזמן מרובה זה רק בצביעה וכדומה שהם מלאכות שמעיקרן עשויות להתקיים לזמן ממושך אבל במלאכה שכל הייעוד שלה הוא לזמן קצר חיובה הוא בכך שמתקיימת לשעתה וכמו בהדלקת קיסם אף שהקיסם נגמר לאחר מעט זמן ואינו מתקיים לזמן ארוך ודאי שחייב וכ"ש בעופרת במשכן אשר לא רצו שהעופרת תשאר רכה אלא שמיד תתקשה בודאי נחשב זה כמלאכה המתקיימת שחייב מעיקר הדין.

בנידון דין אפי' שבפשוטו יש לאסור ריכוך כלים כמבואר לעיל כתב בשבט הלוי (שו"ת שבט הלוי ח"ח אות ב') להתיר שכיון שאין דעתו לרכך את הכלי אין זה נחשב כמלאכה. ואפי' שבפשוטו זה פס"ד ולא יעזור זה שאינו מתכוין לכן הוכיח מהמג"א (סקל"ו) בשם המ"מ שיש מלאכות שבלא כונה אינן בגדר מלאכה. וכ"כ בשולחן שלמה (שולי הגיליון כ"ו) וזה לשונו: נראה שכל שאינו מתכוין אינו ראוי לומר פסיק רישיה הוא וליחייב מפני שכשהוא מתכוין עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטמו לחצות בו שיניו פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי מי שאינו מתקנו פטור ואפי' לר"י שמחייב בדבר שאין מתכוין.

וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"י ס"י קס"ד) ע"פ החי' אדם בנשמת אדם כלל כ' סעיף א' דעפ"ה הרמב"ם אין איסור באופן זה דאיסור הבישול הוא כשמתכוין לבשל ולרכך ואם אינו מתכוין ולא ניהא ליה בזה אינו חייב.

וכן בשו"ת מגדנות אליהו (ח"ב ס"י פ"ח) דן בכך בהרחבה ע"ש ומביא שם עוד טעם להתיר ע"פ החי' אדם (כלל י"ח סעיף ג') שכתב שמותר ליטול מאכל לבהמה בכברה וליתן לתוך האבוס אע"פ שהמוץ נופל דרך נקבי הכברה כיון שאינו מתכוין לכך ובנשמת אדם שם כתב דאינו פסיק רישא דדין זה נאמר דוקא כשעושה מלאכה בדיו ורק אינו מכין לפעולת המלאכה אבל במאכל לבהמה אינו מרקד בידיים אלא נותן האוכל בכברה והאוכל נופל מאליה ולא ע"י פעולה ישירה של ריקוד ולכן כתב שם לדמות ולהתיר בנידון דידן שהרי אין זה דרך ריכוך הכלי ע"י שפיכת תבשיל חם לתוכו וכיון שכך אין לדון מקרה זה כפס"ר כיון שאינו עושה מעשה המלאכה בידי ורק אינו מכין אלא כלל לא עושה מלאכה כצורת עשייתה.

וכן התיר בשולחן שלמה הנ"ל כיון שאין הריכוך בשיעור שרגילים לרכך פלסטיק ולעשות ממנו כליים וצורות, וכן מובא שהקל בכלי פלסטיק כיון שזורקים לאחר השימוש.

וכן הביא בספר מאור השבת משמו (ח"ד מכתבי הגרש"א מכתב ג') והוסיף במאור השבת שאין בכך משום חשש סתירת קלקול הכלי מפני שעדיין משתמש בכלי זה גם אחרי שהתרכך מעט והשתנתה צורתו, ואין לחשוש לשימוש עתידי בכלי כיון שזורקו לאחר השימוש.

וכן הובא טעם להתיר מהגרש"א בהלכות שבת בשבת (פ"ה הערה 23) כיון שהאיסור הוא לרכך דבר קשה וכלי פלסטיק חד פעמיים הם רכים מעיקרם.

אך לדעת הגרנ"ק (חוט שני ח"ב פכ"ט עמ' קנז) אסור לשפוך מים חמים וכן תבשיל חם כשברור שתשתנה צורת הכלי משום שמרכך בכך דבר קשה וכנ"ל לאסור, אמנם כתב שאם אין ברור שתשתנה צורתו כיון שאין כוונתו לרכך וגם אין לכך חשיבות של בישול מותר.

וכן הביא במגדנות אליהו הנ"ל שבמקרה שאינו יודע בודאות שיתרכך הכלי ודאי מותר כפי שכתב הט"ז (בסימן שט"ז סק"ג) וביה"ל שם (ד"ה ולכן) וכן כתב בהגהות רעק"א בשו"ע י"ד (סי' פו ס"ו בהג"ה) להקל בספק.

העולה לדינא:

כשאין ברור שהכלי יתרכך ודאי לכל הדעות מותר להניח בתוכו תבשיל חם. ואפי' שיועד שיתרכך הכלי מעט הסכמת רוב הפוסקים להקל.

ארוכות, ועשו לבא לאיבוד הכוונה, לכן עדיף שיכרך כל ברכות השחר בעצמו, אבל ברכת הבדלה בוודאי הטוב שיצא ידי חובתו במה שישמע אותה מהש"ץ.

ובברכי יוסף (או"ח סי' רצה אות ה) הביא את דבריו והרבה לתמוה. סוף דבר כתב שם שאחרי שהשו"ע הכריע היפך דעת מהרשד"ם והמבי"ט, וכן עמא דבר הכרעת השו"ע, שוב אין לחשוש לברכה שאינה צריכה. ועוד הביא מה שכתב המגן אברהם (סי' תריס סק"ג) גם לגבי ברכת שהחיינו בליל יום כיפור, שעכשיו על הרוב אין הש"ץ מכוון כנדרש להוציא את הרבים ידי חובתם, לכן נכון שהכל יכרכו כל אחד לעצמו, וכתב שכן הוא גם המנהג בברכת ההלל והלולב שכל אחד מברך לעצמו. והרי דבריו הם בברכה הקצרה, ואם כן הוא הדין בברכת ההבדלה.

דעת שו"ע הרב

בשו"ע הרב (סי' ריג סעיפים ו-ז) כתב הכרעה בנידון ליישב הרבה דינים הנראים כסותרים בנידון זה, וכתב שבברכת המצות יכול כל אדם לברך בעצמו לפי ש'מצוה בו יותר מבשולחו' ואין זה נקרא ברכה שאינה צריכה, וכן יכולים לצאת ידי חובה על ידי החזן ולקיים 'ברוב עם הדרת מלך'. וכתב שאין זה דומה לברכת הנהנין, שכאשר הם אוכלים כאחד, הם נחשבים כגוף אחד הנהנה, ויש להם צירוף גדול, וראוי להם לברך גם כן כאחד ולצאת ידי חובתם. וכתב שהוא הדין בברכת המצות שנעשים על ידי כל הציבור יחד, וכגון קריאת המגילה ותקיעת שופר, או ביושבים בסוכה אחת, שראוי שאחד יברך והכל יצאו ידי חובתם. ועוד כתב שבמצוה שכלולת להיעשות על ידי ציבור כאחד, יותר טוב משום ברוב עם הדרת מלך שיצטרפו עצמם לעשות המצוה כאחד, ואז גם אחד יברך והכל יוצאים ידי חובתם, אך כתב שאין חיוב בדבר כי יש גם מעלה במה שאדם מקיים המצוה בעצמו, ובדבר זה תלוי הנידון של קידוש והבדלה אם כל אחד יברך לעצמו או יצא ידי חובתו.

ועוד כתב שכל זה הוא כשכל אחד מקיים מצוה בשלימותה, אבל אם בין כולם נעשית מצוה אחת שלימה אחד מברך לכולם בכל ענין, ואין רשאים לברך כל אחד לעצמו, כגון בני ביתו של בעל הבית שבודקין את החמץ בחדר אחד מן הבית שלא נשלמה המצוה ולא יצא ידי חובת ביעור חמץ עד שיבערנו מכל חדרי, ואפילו רבים שעושים מצוה אחת שלימה לאדם אחד, כגון שמפרישין חלה מעיסותיו או קובעים מזוזות בפתחיו או מלין את בניו בשנה אחת אין רשאים לחלק, אלא צריכין לעשות ביחד כדי שיכרך אחד לכולם, שכיון שלא יצא ידי חובת מצוה זו עד שיעשה כולה, הרי לא נגמר המצוה עד שיעשה כולם, ולכן די בברכה אחת ואסור לגרום ברכה שאינה צריכה. וסיים כי אם מלים שני תינוקות של שני בני אדם רשאים לחלק ולמולם בזה אחר זה ולברך כל אחד לעצמו, ונכון לעשות כן מטעם שנתבאר ביורה דעה. רק שלא זכינו לדבריו ביורה דעה לדעת טעמו.

העולה בנידון דידן

מבואר שנחלקו גדולי הפוסקים באופן בו שני בני אדם חייבים כל אחד בברכה בפני עצמו, והם יכולים שאחד יברך והשני גם הוא יצא ידי חובתו, אם חייבים לעשות כן, או שהם רשאים לברך כל אחד לעצמו.

דעת המבי"ט מהרשד"ם שערי ישועה והמגן אברהם, שאינם רשאים להיחלק, רק ביש טעם נכון לחלק. ודעת רבי ישראל הראשון לציון והברכי יוסף שרשאים להיחלק שכל אחד יברך לעצמו, וכן הוא לכאורה גם דעת השו"ע. אמנם המתירים לא ביארו כיצד הם מפרנסים מה שכתבו הראשונים לגבי שני תנאים ושתי ברייתות שיש לברך ברכת אחת לשניהם, אא"כ יש חשש עין הרע, או חשש שהייה והיסח דעת או שיחה, או כשיש חשש שלא יכוונו ליבם לצאת ולהוציא ידי חובתם.

להלכה:

בנידון דידן מאחר וכידוע עיקר העין הרע הוא מצד ההתפלאות של הרואים, ולכאורה יש לומר שיותר יש עין הרע בעצם במה שמפרידים את הברכות שהדבר מדגיש כמה מרובים הם הנימולים, מאשר אם עושים ברכה אחת ולא ניכר כל כך ריבוי הנימולים. גם חשש שהייה או שיחה לא שייך אחרי שהכל יכולים לצאת בבת אחת במה שאחד מברך לכולם. גם לא שייך הטעם שאינם מכוונים לצאת ולהוציא, שהרי בברכה אשר קידש אין הנימול יוצא ידי חובתו בברכת המברך, רק הוא ברכת השבת אחתה אומרים בשעת הברכה, ולכן אין כאן שייכות לחשש זה.

אמנם לדעת הסוברים שאין חשש ברכה שאינה צריכים כאשר יש שני חיובים נפרדים לברכה, לכאורה גם בנידון דידן, מאחר והן שתי ברייתות נפרדות, כל אחת מהן היא סיבה בפני עצמה להצריך לשבח, ואינם חייבים לאחד עצמם לצאת ידי חובתם בברכה אחת. ואם אמנם שאין הדבר מחייב עם פשוטות הראשונים והכרעת השו"ע והרמ"א, עכ"פ הרי כתב בראשון לציון שראוי לסמוך על זה להתיר לברך שתי פעמים, וכן כתב בשו"ע הרב, לכן נראה שאותם שעשו כן יש להם על מי לסמוך.

מלווה שהעביר כספים ללווה - אם הדבר הוא הוכחה שהלווה פרע

תקופה ארוכה לאחר שלוח ערוב חיים מראובן כסוף וחתם על שטר כדת וכדין, הגיע המלוה עם שטרו, וביקש מהלווה לפרוע חובו, הלווה נזעק שפרע כבר את החוב לפני זמן רב, אבל המלוה הוכיח שאין בדבריו אמת דשטר ההלוואה עדיין בידי המלוה וכלל ידוע ד"שטרך בידי מה בעי" הוי הוכחה שהחוב לא נפרע, להגנתו טוען הלווה דלא יתכן שלא פרעתי לך את חובך, משום שכבר תקופה ארוכה שיש בינינו קשרי משא ומתן והרבה פעמים העביר המלוה כסף עבור קניית מטלטלין או פרעון חובות שבעל פה שביניהם ואם האמת כדברך שלא פרעתי החוב מדוע לא תפסת מעות שלי שהיו בידך עבור החוב.

המלווה טוען שהוא משתדל לילך בדרך המלך ולכן לא תפס סכומי כסף שלא היו קשורים להלוואה ובדעתו היה ביום מן הימים לבקש שיפרע את ההלוואה, הצדק עם מי האם זה שהמלווה העביר כסף ללווה ולא תפס בחובו הוי הוכחה שהלווה כבר לא חייב לו אף נגד שטר?

תשובה:

כשהלווה קנה מהמלווה קרקע או מטלטלין

א. במס' כתובות (דף ק:) נחלקו אדמו"ן וחכמים במשנה המוציא שטר חוב על חבירו והלה הוציא שמכר לו את השדה הכוונה שכשהלווה הוציא שטר שהמלווה מכר ללווה שדה וזה הוכחה שאינו חייב לו. דא"כ היית צריך לגבות חובך ולא ליתן לך קרקע, אדמו"ן אומר יכול לומר אילו הייתי חייב לך היה לך ליפרע את שלך ולא ליתן לך השדה, וחכמים אומרים זה היה פקח שמכר לו את השדה כדי שיוכל למשכנו.

ובגמ' נתבאר דהמחלוקת הוא במקום שכותבין את השטר ואח"כ נותנין הכסף ונחלקו אהם היה צריך למסור מודעה לפני המכירה על ההלוואה אבל במקום שקודם נותנים דמי ודמי הכסף ודאי הוי הוכחה שאין חייב דהיה עליו לתפוס המעות גם לדברי חכמים. וכן נפסק בשו"ע (סי' פ"ה סעיף א').

ובקצות (ס"א) ובנתיבות (ס"ב) כתבו דאף במקום שקונים בכסף לחוד הוי הוכחה מזה שכתב שטר ודלא כתובים (ס"ב) ובדין זה שלחכמים הסביר רק משום שיכל למשכנו ולולא זה נראה דיש הוכחה שאינו חייב לו.

ונתקש הפוסקים מדוע לא יכול לומר המלווה דהיה צריך למכור השדה והיה צריך למעות ומצא רק את הלווה שיקנה את השדה ולא רצה שהמכירה תתבטל ולכן לא מסר מודעה ובסמ"ע ח"י (ס"ב ד') דיכולין לומר לו דלא היה לו למכור למי שיהיה אח"כ פתחון פה עליו ע"י מכירה זו. ולכן רק משום שעדיין יכול למשכן בחובו לא הוי הוכחה מזה שלא מסר מודעה, ולדבריו אם המלווה מכר מטלטלין אפילו שהלווה משך את המטלטלין ורק אח"כ שילם (דלא היה לו מה לתפוס) הוי הוכחה דהיה צריך למכור לאחר ולא למי שיהיה פתחון פה. ובנתיבות (ס"ב ד') מבאר דעיקר ההוכחה דאף במקום שכותבין ואח"כ נותנין אם היה אומר בשעת קבלת המעות שהוא תופס בעבור חובו או שהמלווה נותן לו בפירוש על דעת המקח, תוך כדי דיבור מקבלת המעות יכול הוא לומר שתופס עבור החוב והמקח מתבטל ואם כן הוי הוכחה שאין חוב דיכל לתפוס המעות לחובו תוך"ד, וע"כ אם יש סברא דהוא יכול למשכן הוי הסבר מניח שעדיין החוב קיים ורצה שהמקח יצא לפועל ומשום שידע שאם ירצה יכול לגבות ממנו (כשהו בידו, ולפי"ו הוי כמו שאמר שמשעבד גם קרקעות שיקנה לאחר ההלוואה).

ולפי"ו מבאר הנתיבות דכשהמלווה מכר מטלטלין והלווה עשה משיכה קודם נתינת המעות לא הוי הוכחה דאין סברא כזו דהיה לו למכור לאחר ורק משום שיכל לתפוס המעות בתוך"ד ולבטל המקח ובמטלטלין זה לא שייך דהם כבר בידי הקונה.

כשהלווה מכר מלווה

ב. כשהלווה מכר מלווה מטלטלין או קרקע פשוט דאם העביר החפצים או הקרקעות לפני התשלום המלווה היה צריך לעכב תשלום משום החוב ונחלקו האם גם באופן שמשלמים קודם האם היה צריך לתבוע זה בחוב ולא לשלם או דחשש שיפרע לו בקרקעות או במטלטלין אחרים, ולדעת המחבר בכל אופן שקנה קרקע הוי הוכחה שפרע חובו וביארו הנתיבות דלא היה לו ליתן שהשיעבוד שהיה לו בחובו ואבד, ולהשי"ך יכול לטעון שרצה את הקרקע הוזה דוקא וחשש שאם יתבע לא יתן לו, ובנתיבות (ביאורים) פסק דהעיקר כהרמ"א.

כשהמלווה לווה כסף מהלווה

ג. אם יש הוכחה שהמלווה לווה כסף מהלווה לאחר זמן פירעון ההלוואה נחלקו הראשונים דעת הרמ"ה דעה א' בשו"ע דתמיד זה הוכחה דלא היה למלווה להיות עבד של הלווה, ודעת הרמ"ק דעה ב' בשו"ע שאם מדובר במקום שקודם כותבין השטר יכול לטעון שהיה צריך למעות ולא היה לו אפשרות אחרת, ודעת בעל המאור שלא הוי הוכחה דיכול להיות שחשב שיגבה מהלווה עידיה והוא יגבה ויזכיר.

ובשו"ע הביא ב' דעות דהרמ"ה והרמב"ן והשי"ך הכריע כהרמ"ה והנתיבות פסק למעשה כדעה א' בשו"ע דאין דרך ללוות עד שפורע חובו תחילה ואף שההלוואה השניה לזמן ארוך. וכן כתב הפת"ש (עמ' ד) בשם החתם סופר (ח"מ סי' ס') דאין לסמוך על השי"ך בסי' פ"ה ס"ג. כי נעלמו ממנו דברי הרמ"ה דלא נתפס אותו הספר בימיו.

ד. אם הלווה מוכיח שהמלווה פרע לו חוב בתקופה שאחר זמן פירעון ההלוואה כתב הרמ"א דהוי הוכחה שאין חוב ודוקא כשברור שהפירעון היה אחר זמן הפירעון דאם זה לא ברור או שיכול להכחיש לא הוי הוכחה וכדלקמן.

ה. כל האופנים הנ"ל הוי הוכחה רק כשנעשו בעדים דהמלווה לא יכול להכחישם, אבל אם נעשו בין המלווה והלווה באופן שיכול המלווה להכחיש לא הוי הוכחה דנאמן משום שיכל להכחיש לא הוי אנו סהדי דאין הלוואה.

ו. אם יש דין ודברים על השטר וטוען שהוצרך למעות ולא היה לו פנאי לדון ברמ"א (ס"ג) כתב דלא הוי הוכחה ובנתיבות (יחידשים ח') פסק דבמקום שנותנים קודם הכסף הוי הוכחה דהיה עליו לתפוס.

ישנו מנהג [לא ידוע כל כך] המובא בשולחן ערוך לפיו אין לעשות מלאכה בלילי ספירת העומר, בשורות הבאות נסקור את מקור המנהג וטעמו, את ההחרגות אף לפי הנהגים כן, ואת מנהגינו אנו, וכמו כן האם יש ענין להחמיר לנהוג כך. תשובה:

מקור המנהג

בטור סוף הלכות פסח (סימן תצ"ג) הביא מנהג זה וכך לשונו: "מצאתי כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית, משום תלמיד רבי עקיבא שמתו סמוך לשקיעת החמה ונקברו אחר שקיעת החמה והיו העם בטלים ממלאכה על כן גזרו שלא לעשות שמחה בינתיים ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משתשקע החמה. ועוד, שאנו סופרים העומר אחר שקיעת החמה וכתבי: "שבע שבתות תמימות תהינה" מלשון "שבות" ולשון שמיטה... מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף זמן ספירת העומר" עד כאן לשונו.

הנה, ביאר הטור שני טעמים למנהג זה א. פטירת תלמיד ר"ע בזמן ספירת העומר ואכן כך הביא גם השולחן ערוך (סימן תצ"ג סעיף ד') שכן נהגו הנשים.

נפק"מ למעשה

ובט"ז שם ביאר נפקותא למעשה בין הטעמים אם כבר ספר ספירת העומר, דלטעם ש"זמן הספירה" אסור במלאכה ככתוב: "שבע שבתות" הרי שלאחר שספר מותר ואילו לטעם שמתו בו תלמיד ר' עקיבא אזי אסור עד שחרית "נפקא מינה" נוספת מבואר בפרי מגדים שם דאליבא ד"בית יוסף" שסובר שביום ל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא למות אזי לאחר ל"ג בעומר שוב מותר כבר בעשיית מלאכה בלילה ואילו לטעם ד"זמן ספירה" אזי אסור עם עצרת דא פוסקים מלספור. ומסיק ה"פרי מגדים" דלפי זה אחר "לג בעומר ולאחר שמנה הספירה לכולי עלמא מותר. ויש לציין שהמשנה ברורה בשער הציון (ס"ב ט"ז) כתב דלעניות דעתו אף לטעם הראשון אזי אין אסור לאחר שקיעת החמה כל זמן שיעור קבורה ולא כל הלילה ובפרט לאחר ל"ג בעומר, וזהו למרות שבטור כתב במפורש "משקיעת החמה ועד שחרית"!

מי ומי בכלל המנהג

והנה, לטעמים הללו נראה שאין חילוק בין אנשים לנשים ואכן כך כתב בח"ק יעקב" וב"כנסת הגדולה" שהוא הדין אנשים אמנם באליה רבה כתב שהנשים נהגו כן זכר לנשים צדקניות שהיו בימי רבי עקיבא שקדמו אצל תלמידיו להתעסק בהן, ובערוך השולחן (בסימן תצ"ג) באר את לשון הטור ונהגו הנשים כלומר: דהמנהג היה לכל, מפני שהתלמידים מתו לאחר השקיעה, אלא שלא קבלו עליהם מנהג זה אלא הנשים.

המלאכות האסורות

והנה זה ודאי שגם למנהג זה אין כל המלאכות בכללן ובכך החיים (תצ"ג) כתב בקיצור: "הינו, מלאכה גמורה וארוכה, כן כתבו האחרונים" ובפסקי תשובות הביא דברי אשל אברהם דכל מלאכה שמותרת בחול המועד ואפילו לשיטה אחת אינה בכלל המנהג! והביא שם שמוכח מדבריו שלכתוב סתם ושאר כתב מעשה אומן וציור מעשה אומן יש להחמיר.

מנהגינו

בערוך השולחן הנ"ל מסיים את דבריו במילים: "וגם עתה יש נשים שנהגות כן" מוכח שבזמנו [לפני כמאה שנים] היו שנהגו כן, אמנם בחק יעקב על השו"ע כתב: "ולא ראיתי נזהרים בזה אף הנשים! ובכף החיים הנ"ל הביא בשם ספר בית דוד סימן ר"א דאכן רואים שגם הנשים עוסקות במלאכת התפירה והאריגה וכמה מלאכות ועל כן כתב "דלא יש חיוב כלל בזה!" ומי שנהג לעשות זכר זה נהג, ומי שלא נהג לא נהג, ואפילו שכתבו סתם: "ונהגו הנשים" לא כל הנשים קאמר אלא מקצתן אותן שנהגו נהגו ובנשים שלא נהגו לא נהגו ואין למחות באותן שלא נהגו ליבטל! עד כאן דבריו. ובשו"ת דברי יצבי האריך לדון בענין זה והביא עוד כמה וכמה טעמים למנהגינו שלא לנהוג מנהג זה: א. אנו נוהגים שלא להסתפר מחמת אבילות על תלמיד רבי עקיבא ודי בזה ולא במניעת מלאכה. ב. יתכן שכל מנהג הנשים הנ"ל הוא לאלו הנוקטים שאשה חייבת בספירת העומר אך לדין דקיימא לן דלא יספורו אם כן אין זמן המנהג מוגבל לזמן מסוים אלא כל הלילה וזה לא רצו שיתבטלו שהבטלה מביאה לידי שעמום.

ג. חשש נוסף שאם יאסרו במלאכה ירצו לספור ספירת העומר ובה לא נהגין. ד. ולגבי אנשים א. בזמנינו לא שכיח כ"כ שיעסקו במלאכה בזמן זה דמתפללים מעריב סמוך למנהג ובינתיים נשארים בבית הכנסת. ב. גם יש לחוש שאם יאסרו עד ספירת העומר במלאכה יבואו לספור מבעוד יום בהחפזם למלאכתם וצריך מאוד להזהר לא להקדים את צאת הכוכבים.

ה. אפשר עוד שמקור האיסור הינו להסוברים דספירת העומר דאורייתא אבל להכרעת רוב הפוסקים דהוא מדרבנן הקילו במנהג זה. ומסיים בטעם נוסף ומעניין דלפי הטעם הראשון המובא בטור דנפטרו קודם שקיעת החמה ונקברו לאחריה ונמצא לפי זה שהולנו דלדעת הרבה פוסקים הלאו ד"לא תלין" הנאמר במת הוא שלא יעבור עליו שקיעת החמה שמצינו בנביא יהושע שאת ה"גבעונים" ביזו על ידי שהלינו אותם על העץ, ונמצא לפי זה בהני מקומות לא ינחא להו במנהג זה דהוי כפגם ובזיון בתלמיד רבי עקיבא שנענשו בזה, והבן. עד כאן דבריו, ונמצא לפי חלק מהטעמים שמבאר דלא רק כן נוהגים כן עתה אלא אף יש למנהג מלנהג כן וכמבואר, וכמו שמצינו שם (סימן רט"ז): "ולא ראיתי הקדושים שינהגו בזה".

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletters.mechubarim@gmail.com